

Harran İlahiyat Dergisi | Harran İlahiyat Journal

Sayı/Issue: 52, Aralık/December 2024, 83-104

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/hij/issue/88485>

ISSN 2791-6812

Kur'an'ın Dinamikliğine ve İşlevselliğine Delalet Eden Özellikleri *

The Characteristics of the Qur'an Indicating Its Dynamism and Functionality *

Yazar Bilgisi Author Information	
Halil İbrahim AYDIN (HİA) Dr. Öğr. Üyesi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Zonguldak, Türkiye Asst. Prof., Zonguldak Bülent Ecevit University Faculty of Theology, Zonguldak, Türkiye hibrahim.aydin@beun.edu.tr , www.orcid.org/0000-0001-7600-2334	
M. Sami ÇÖLLÜOĞLU (MSÇ) Doç. Dr., Karabük Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Karabük, Türkiye Assoc. Prof., Karabük University Faculty of Theology, Karabük, Türkiye mscolluoglu@karabuk.edu.tr , www.orcid.org/0000-0001-7189-0854	
Yazar Katkıları Author Contributions	Çalışmanın Tasarlanması / Conceiving the Study: HİA: (%60), MSÇ: (%40) Veri Toplanması / Data Collection: HİA (%80) MSÇ: (%20) Veri Analizi / Data Analysis: HİA: (%40), MSÇ: (%60) Makalenin Yazımı / Writing: HİA: (%70), MSÇ: (%30) Gönderme ve Revizyon / Submission and Revision: HİA: (%50), MSÇ: (%50)

Makale Bilgisi Article Information	
Makale Türü Article Type	Araştırma Makalesi Research Article
Yayın Etiği Publishing Ethics	Bu makale, iThenticate yazılımı ile taranmış ve intihal tespit edilmemiştir. Makale, çift taraflı kör hakemlik yöntemiyle en az iki hakem tarafından incelenmiştir. This article has been scanned by iThenticate software and no plagiarism detected. It has been examined by at least two referees using double sided blind refereeing method.
Finansman Funding	Yazarlar, bu çalışma için herhangi bir dış fon almadığını beyan eder. Authors declare that they get no any external funding for this study.
Çıkar Çatışması Conflict of Interest	Yazarlar bu çalışmayla ilintili herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder. Authors declare that there is no any conflict of interest related to this study.
DOI	https://doi.org/10.30623/hij.1289916
Geliş Tarihi / Received	Kabul Tarihi / Accepted
29 Nisan/April 2024	21 Kasım/November 2024

* Bu çalışma, 2022 yılında Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nde Dr. Öğr. Üyesi M. Sami Çöllüoğlu danışmanlığında tamamlanan "Kur'an'ın Vasıfları Bağlamında Şifa Kavramı" başlıklı doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır.

* This study is based on the doctoral dissertation titled "The Concept of Healing in the Context of the Attributes of the Qur'an," completed in 2022 at the Graduate Education Institute of Karabük University under the supervision of Asst. Prof. M. Sami Çöllüoğlu.

Öz

Kur'ân, inzâlından günümüze kadar dinamik bir şekilde hayatın içerisinde yer almıştır. Bu durum, onun işlevsel olmasıyla da ilgilidir. Çalışmada Kur'ân'ın bu etkin ve etkili durumunun boyutları incelenmeye çalışılmış olup Kur'ân'ın dinamik olmasının anlamı, bu dinamikliğinin boyutları, hangi açılardan işlevsel olduğu, bu işlevlerinin insana hususiyetle mümine nasıl etki ettiği araştırma konusu edinilmiştir. Bu çerçevede, Kur'ân'ın Ahsenü'l-hadîs, 'Aceb, 'Adl, 'Alî, 'Arabî, Âyet, 'Azîm, 'Azîz, Belâğ, Besâir, Beşîr, Beyân, Beyyine, Emr, Fasl, Furkân, Habl, Hakîm, Hakk, Hikmet, Hüdâ, Hüküm, İlim, İmân, Kavl, Kayyım, Kelâm, Kerîm, Kitâb, Kur'ân, Mecîd, Merfû'a, Mesânî, Mev'ıza, Muhkem, Musaddık, Mutahhara, Mübârek, Mübeyyin/Mübeyyen, Mübîn, Müheymin, Mükerreme, Münâdî, Münezzel, Müteşâbih, Nezîr, Nî'met, Nûr, Rahmet, Rûh, Sıdk, Sırât-ı Müstakîm, Suhuf, Şâhid, Şifa, Tenzîl, Tezkira, Tibyân, 'Urvetü'l-vüsâ, Ümmü'l-kitâb, Vahiy, Zebûr, Zikir ve Zikrâ gibi özellikleri inceleme konusu edinilmiştir.

Çalışmada tarama yöntemi kullanılmış olup Kur'ân'ın özellikleri, ilgili ayetler içerisinde taranmış, tefsir eserlerindeki yorumlar da dikkate alınarak belirli ortak yönleri tespit edildikten sonra ilgili başlıklar halinde çalışma meydana getirilmiştir.

Çalışma hangi açıdan önem arz etmektedir? Dinamiklik ve işlevsellik birbirini tamamlayan iki kavramdır. Zira bir şeyin dinamik olması, aynı zamanda o şeyin işlevsel olmasını da gerektirmektedir. Nitekim fen ve sosyal bilimlerin terimleri arasında yer alan dinamiklik, zaman ve zemine göre bir şeye hareket edebilme ve ivmelenme özelliği kazandıran şey anlamındadır. Bu hareket ve ivmelenme de işlevsel olmayı gerektirmektedir. Bu açıdan bakıldığında Kur'ân, yaklaşık on dört küsur asırdan beri her zaman insanı ve mümini pozitif yönde harekete geçirmiş ve bu sebeple zindeliğini korumuş ilâhî bir kitaptır. Bu dinamikliğin ardında vahiy mahsulü bir kitap olan Kur'ân'ın ahkâm ve ahlâkî ilkelerinin içeriğindeki işlevselliğinin etkisi olduğu görülmektedir. Bu etki, vahyin nüzulü esnasında Hz. Peygamber başta olmak üzere inanan ve inanmayan insanlarda kendini göstermektedir. Nitekim inen vahye kulak veren Mekke halkının bir kısmı iman ile şereflenmişken büyük bir bölümü ayak direktme yolunu tercih etmişler ve müşrik olarak hayatlarına devam etmişlerdir. Ebû Süfyân, Ebû Cehl ve Ahnes b. Şerîk gibi müşrik olarak yaşayanlar bile Kur'ân'ın işlevsellik ve dinamikliğine şahit olduklarından onun vahyinden etkilenmişlerdir.

Yine Kur'ân'ın zindeliğini, dinamikliğini ortaya koyan etmenlerden biri de onun kendisiyle ilgili zikredilen özellikleridir. Çalışmamızın çerçevesini oluşturan söz konusu bu özellikler, onun farklı fonksiyonlara sahip olduğunu göstermesi yönüyle işlevselliğine delalet ederken her zaman ve her zeminde yetkin ve etkin oluşu da dinamikliğinin bir göstergesidir.

Ayrıca Kur'ân, Allah'ın kelâmı olması sebebiyle insanın hem dünyadaki hem de ahiretteki selâmet ve saâdetini temin etmeyi amaçlamaktadır. Kur'ân'ın inzâl gayesi olan bu durum, onun fonksiyonel ve dinamik yönünü de açığa çıkarmaktadır. Nitekim sıdk, hak, kavl gibi vasıflar, Kur'ân'da hata veya zararlı içeriğin bulunmadığına işaret ederken; hüdâ, mev'ıza, sırât-ı müstakîm, beyân gibi vasıflar, Kur'ân'ın insana ve özellikle mümine yararlı ve zararlı olan şeyleri açıkladığını ifade ederek onun çeşitli fonksiyonlarına delalet etmektedirler. Kur'ân'ın diğer vasıflarında da aynı durum söz konusudur. Yani her biri onun ayrı özelliğini ortaya çıkarmaktadır. Bu da Kur'ân'ın işlevsel ve dinamik bir kitap olduğunu göstermektedir. Tefsir literatürü incelendiğinde bu özelliklerin Kur'ân'ın dinamikliğine ve işlevselliğine delalet ettiğine ilişkin izahları görmek mümkündür. Kur'an'ın vasıflarıyla ilgili söz konusu bu özellikler bağlamında daha önce bir çalışma yapılmadığı görülmektedir. Bu sebeple Kur'ân'ın

dinamikliğinin ve işlevselliğinin ortaya konulması açısından söz konusu bu özelliklerin incelenmesi önem taşımaktadır.

Bu inceleme neticesinde Kur'an'ın insana özellikle de mümine hangi cihetlerden etki ettiği hususunun ortaya konulması amaçlanmış olup Kur'an'ın rehber olma boyutu ve bu rehberliğin nitelik ve niceliğine de ışık tutulmaya çalışılmıştır. Nihai olarak; Kur'an'ın çok yönlü mesajlar içerdiği ve insanın hem manevî (ruhsal, psikolojik) hem de maddî (bedensel) yapısına etki ettiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'an'ın Özellikleri, Kur'an'ın Etkisi, İşlevsellik, Dinamiklik

Abstract

The Qur'an has been dynamically involved in life since its revelation as it is highly functional. This study examined the dimensions of how the Qur'an functions effectively; it investigates the meaning of its being dynamic, the nature of its dynamism, the aspects in which it is functional, along with the impact of these functions on human beings, particularly on the believer. With this aim in mind, the study examined the Qur'an's attributes of Ahsan al-hadith, 'Ajab, 'Adl, 'Alī, 'Arabī, Āya, 'Azīm, 'Azīz, Balāgh, Basā'ir, Bashīr, Bayān, Bayyina, Amr, Fasl, Furqān, Habl, Hakīm, Haqq, Hikma, Hudā, Hukm, 'Ilm, Īmān, Qawl, Qayyūm, Kalām, Karīm, Kitāb, Qur'an, Majīd, Marfū'a, Mathānī, Maw'iza, Muhkam, Musaddiq, Mutahhara, Mubārak, Mubayyin/Mubayyan, Mubīn, Muhaymin, Mukarrama, Munādī, Munazzal, Mutashābih, Nadhīr, Nī'ma, Nūr, Rahma, Rūh, Sidq, Sirāt al-Mustaqīm, Suhuf, Shāhid, Shifā', Tanzīl, Tadhkira, Tibyān, 'Urwat al-wuthqā, Umm al-Kitāb, Wahy, Zabūr, Dhikr and Dhikra.

The literature was reviewed in the study, and the features of the Qur'an were investigated in the related verses, and the study was written using the relevant headings after certain common aspects were identified by considering the interpretations in the works of tafsīr.

What is the significance of the present study? Dynamism and functionality are two complementary notions because if something is dynamic, it must be inherently functional. This is because the term 'dynamic', which is one of the concepts used in science and more specifically in social sciences, refers to the quality of being able to give something the ability to move and accelerate based on time and space. Movement and acceleration in turn require functionality. From this perspective, the Qur'an is a divine book that has always guided human beings and believers towards what is positive, thereby maintaining its vitality for nearly fourteen centuries. Behind this dynamism is the effect of the functionality of the moral and ethical principles of the Qur'an, which is a product of revelation. This effect manifested itself in the Prophet, along with believers and non-believers alike, during the time of the revelation of God's words. Some of the people of Mecca who paid attention to the revelation were honoured with faith, while most of them preferred to stubbornly resist the change brought by the revelation and continued their lives as polytheists. Even those who lived as polytheists, such as Abū Sufyān, Abū Jahl and Ahnes bin Sharīq, were influenced by the Qur'an's revelation as they witnessed its functionality and dynamism.

A major factor indicating the vitality and dynamism of the Qur'an is the features attributed to it. Being the focus of the present study, these features indicate that the Qur'an has different functions (functionality) and that it is competent and effective without restrictions of time and space (dynamism).

Furthermore, being the word of Allah, the Qur'an aims to secure the salvation and happiness of human beings, not only in this world but also in the Hereafter. The purpose, for which the Qur'an was revealed, also brings its functional and dynamic aspects to light. In fact, while attributes such as Sidq, Haqq, Qawl indicate that there is no error or harmful content in the Qur'an, other attributes, such as Hudā, Maw'iza, Sirāt al-Mustaqīm, Bayān point to its various functions by expressing that the Qur'an clarifies what is beneficial and what is harmful to human beings, particularly to the believer. The same goes with the other attributes of the Qur'an. In other words, each attribute reveals its distinct characteristics. This globally suggests that the Qur'an is a functional and dynamic book. An examination of the exegetical literature would reveal that these features indicate the dynamism and functionality of the Qur'an. However, apparently, no studies have been conducted on the characteristics of the Qur'an with respect to these features. Therefore, the present study examined these features to show the dynamism and functionality of the Qur'an.

The present study aimed to explore the ways in which the Qur'an affects human beings, particularly the believer, and to shed light not only on the dimension of the Qur'an as a guide but also on the nature of this guidance. The present study concluded that the Qur'an conveys multi-faceted messages and affect both the spiritual (spiritual, psychological) and material (physical) aspects of human beings.

Keywords: Tafsir, Characteristics of the Qur'an, Impact of the Qur'an, Functionality, Dynamism

Giriş

Arapça karşılığı el-muteharrik (المُتَحَرِّك) ve el-hayevî (الْحَيَوِيُّ) olan dinamik kavramı, aslen devingen, enerjik, canlılık katan, harekete geçiren güç anlamlarına gelmektedir.¹ Ayrıca ed-dinâmikiyye (الدِّنَامِكِيَّة) olarak da ifade edilmekte olup fen bilimlerinde mekaniğin iki zıt ana durumundan biri olarak kaydedilir ki, bu iki zıt durum statik ve dinamiktir. Bu anlamda statik; durağan, sabit, hareket etmeyen, karşı tarafa etki etmeyen bir yapıdır. Dinamik ise; hareketli, işlevsel, etkin, karşı tarafa etki eden bir formu ifade etmekle birlikte mekaniğin kuvvet, hareket, enerji arasındaki ilişkilerini inceleyen dalıdır.² Sosyoloji ve psikoloji açısından dinamik; birey veya topluma etki eden, onları harekete geçiren, belirli yönde farkındalık kazandıran bir olgu olarak ifade edilebilir.³ Sosyal ve psikolojik yanları olan insana hidayet maksadıyla gönderilen Kur'an da söz konusu bu farkındalığı oluşturan vahiyler bütünüdür. Bu sebeple yukarıdaki kavramlara ek olarak "İsru'l-Kur'an" ve "Hareketü'l-Kur'an" terimleri oluşturulmuştur.⁴ Yine Arapçada el-vazîfî (الْوِظِيفِيُّ) ve el-amelî (الْعَمَلِيُّ) olarak ifade edilen işlevsellik; edimsel, fonksiyonel, uygulamalı, pratik, eylemsel anlamlarına gelen bir sosyoloji ve felsefe terimi olup⁵ herhangi bir özne veya nesnenin faaliyet alanı ile ilgili bilgi verdiğinden dolayı dinamikliğin yapı taşlarından biri olarak zikredilebilir. Bu çerçevede insanın bedensel ve zihinsel olarak işlevsel ve dinamik olmasına etki eden hatta mecbur kılan –en başta ihtiyaçları olmak üzere- birçok faktör

¹ Hüseyin b. Muhammed b. Müfaddal er-Râgıb el-İsfehânî, *Müfredâtü elfazı'l-Kur'an* (Beyrut: Dâru'l-Kalem, 2009), 229, 268.

² Ş. Haluk Akalın, vd., "Dinamik", *Türk Dil Kurumu Sözlüğü*, (Erişim 25 Şubat 2023).

³ Veysi Bildik, *Bilimsel Felsefe Sözlüğü* (İstanbul: İkinci Matbaacılık, 1999), 222-224; Serpil Aytaç, vd., *Psikolojiye Giriş* (Bursa: Dora Basım-Yayın, 2018), 164-166.

⁴ Abdulaziz Çâvîş, *İsru'l-Kur'an fi tahrîri'l-fikri'l-beşerî* (Mısır: Matbaatü Nehza, 1928), 69-72; Muhammed İzzet Derveze, *el-Kur'an'ü'l-mecîd tenzîlühû ve üslûbühû ve eseruhû* (Beyrut: Mektebetü'l-Asriyye, ts.), 32-37.

⁵ Akalın, vd., "Dinamik", (Erişim 25 Şubat 2023).

vardır. Dini inançlar da bu faktörlerin en başında yer almaktadır. Dini inançları bünyesinde barındıran ve İslam'ın ana kaynağı olan Kur'an'da kendine inanan kimselerden yapılması istenen emir ve tavsiyeler, onun dinamik ve işlevsel yapısıyla doğrudan ilgilidir.⁶ Nitekim İslâm ve onun aslı kaynağı olan Kur'an, müminin dünyada ve ahirette iyi bir hayat yaşaması için gerekli olan olguları beyan ettiğinden dinamik bir yapı arz etmektedir. Yine Kur'an, müminin dünya ve ahirete yönelik bir takım tavır ve davranışlarının nitelik ve niceliğiyle ilgili bilgiler sunması bakımından işlevseldir.⁷ Bu durum, Kur'an'ın zengin içeriğe sahip olması sebebiyle icâzıyla ilişkilendirilebileceği gibi lafız-mana boyutunun tutarlılığıyla da ilişkili olduğu için nazmıyla da ilintilidir. Yine kimyevî, fizikî, psikolojik ve sosyolojik durumuyla ilgili bilgileri insanın hidayeti ekseninde ele aldığından dolayı onun üslûbuyla ve tenâsübü ile ilgili bir durumdur.

Bu açıdan bakıldığında; Kur'an'ın işlevselliğiyle, onun muhataplarının gereksinimlerini karşılayacak bir içerikte gönderilmiş olması kastedilmektedir. Bu anlamda Kur'an, insanlığa hakikati açıklayan bir beyân, doğru olana yönlendiren bir hidâyet, maddi-manevî hastalıkları iyileştiren bir şifa, iyi olana teşvik eden bir beşîr, kötü olandan sakındıran bir nezîr, doğru ile yanlış ayırma yetisi kazandıran bir fasl ve furkân olarak nitelendirilmiştir.⁸ Kur'an, bu ve benzeri öz nitelikleri itibarıyla muhatabının maddi ve manevi boyuttaki ihtiyaçlarını karşılayabilen işlevsel vasıflara haiz bir kitaptır.

Onun dinamik yapısıyla ise muhatabın hayatına doğrudan etki eden unsurları içermesi kastedilmektedir. Nitekim insan, ömrü boyunca doğru bilgiye (sıdk, hak), hatalarını minimum seviyeye indirerek yaşamaya (hidâyet, sırât-ı müstakim), iyi ve güzel söz ve tavra (kelâm, kavl, nûr) ihtiyaç duyar. Kur'an'ın kendisini niteleyen vasıflarına bakıldığında, bu gibi ihtiyaçların onun tarafından karşılandığına işaret edildiğini görmek mümkündür. Muhataplarının, Kur'an'la onun sahip olduğu nitelikler çerçevesindeki etkileşimi ile Kur'an'ın dinamikliği gündeme gelebilmektedir. Bu kapsamda, Kur'an'ın vasıfları çerçevesinde çeşitli çalışmalar yapıldığı görülmektedir.⁹ Ancak Kur'an'ın dinamik ve işlevsel oluşuna delalet eden vasıfları çerçevesinde bir inceleme yapılmadığı tespit edilmiştir. Bu sebeple böyle bir çalışmanın yapılmasıyla, Kur'an'ın işlevsel ve dinamik oluşunun kendisini niteleyen vasıflar bağlamında anlaşılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1. Kur'an'ın İnzal Surecine Yönelik Özellikleri

Kur'an'ın 'arabî, tenzîl, münezzel ve vahiy vasıfları onun inzâl sürecine yönelik olup dinamikliğine delalet eden özellikleri olarak zikredilebilir. Nitekim Kur'an'ın asr-ı saadette ne kadar dinamik olduğunu ve hayata müdahil olduğunu ifade eden vasıflarından biri onun inzâl süreciyle de ilgisi olan 'arabî lafzıdır. Nitekim bu vasfın bulunduğu Fussilet sûresindeki 41. âyetin, Mekke müşriklerinin itirazlarına mahal bırakmamak bağlamında zikredildiği anlaşılmaktadır.¹⁰ Bu sebeple âyette arabî vasfı ile Kur'an'ın müşrik topluma

⁶ Muhammed Ri'fat Ahmed Zincîr, *Dinâmikiyyetü'l-Kurâni'l-Kerîm vechün min vücûhi i'câzihî* (Dimeşk: Dâru İkrâ, 2010), 4-8.

⁷ Yusuf Şevki Yavuz, "Hidâyet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV yayınları, 1998), 17/473-474.

⁸ el-Bakara 2/185; Âl-u 'İmrân 3/138.

⁹ İlgili eserler için bk. Halil İbrahim Aydın, *Kur'an'ın Vasıfları Bağlamında Şifa Kavramı* (Karabük: Karabük Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri, Doktora Tezi, 2022), 51-55.

¹⁰ Ebü'l-Fadl Fahreddin Ömer b. Hüseyin, *Mefâtihu'l-gayb* (Beyrut: Dâriu'l-Fikr, 1981), 17/134-135.

bile etki ettiği ifade edilmektedir. Yine en-Nahl ve eş-Şûrâ sûrelerinde zikredilen 'arabî ve 'acemî lafızları, Kur'an'ın toplumun bir ferdi olan Hz. Peygamber'e indirildiğini¹¹ ve indirildiği toplumun yabancı olduğu bilgi ve hükümleri içermediğine işaret ettiği gibi onun korunmuşluğuna da delalet etmektedir.¹² Bundan dolayı 'arabî vasfının Kur'an'ın dinamik yapısını ortaya koyduğunu söylemek mümkündür.

Yine Kur'an'ın bir bütün halinde değil de bölüm bölüm, sure sure, âyet âyet indirildiğini ifade eden **münezzel** lafzı,¹³ Allah'ın zaman ve zemine göre Kur'an'ı çeşitli bölümler halinde indirdiğine vurgu yaptığından¹⁴ onun zamanın dinamiklerine uygun olarak indirildiğine işaret etmektedir. Bu anlamda münezzel lafzının, "esbâb-ı nüzûl" ve "muvâfakâtı Ömer" gibi meselerin Kur'an'ın dinamizmiyle ilgili olduğuna da işaret ettiği söylemek mümkündür.

Münezzel vasfı ile aynı kökten olan **tenzil** kelimesi, inzâlin zamansal ve mekânsal farklılığını belirtmek amacıyla tef'îl kalıbında zikredilmiş olup parçalar halinde indirilmiş, bölünmüş olarak gönderilmiş anlamlarına gelmektedir.¹⁵ Kur'an'ın zaman ve zemine göre âyet âyet indirildiğini belirten bu vasıf, onun Allah kelâmı olduğuna da işaret etmektedir.¹⁶ Ayrıca münezzel vasfı, Kur'an'ın belirli bölüm ve konular halinde indiğini ifade ederken tenzil vasfı onu bu şekilde kurgulayanın Allah olduğuna işaret etmektedir. Böylelikle bu iki vasıf, Kur'anın hem inzâl aşamasında hem de kıyamete kadar devam edecek olan sonraki süreçte dinamik olduğunu göstermektedirler.

Kur'an'ın inzâlî ile ilgili olup onun işlevsel ve dinamik yapısına işaret eden diğer bir vasıf da ilhâm etmek, hızlı ve gizli konuşmak, işâret etmek, bildiri ve gönderi manasında olan **vahiy** kelimesidir. Dört âyette Kur'an'ın vasfı olarak zikredilen vahiy kelimesi¹⁷ Kur'an'ın bizzat Allah'ın sözü olup beşer sözü olmadığını, inzâl sürecinin tekellüm ve telaffuzla meydana geldiğini ifade etmekle birlikte bu sürecin Allah cc., Cebrâil ve Hz. Peygamber arasındaki dinamik yapısına da işaret etmektedir.¹⁸

2. Kur'an'ın Okunmasına Yönelik Özellikleri

Kur'an'ın okunmasına yönelik olup dinamikliğine işaret eden dört vasfı vardır. Bunlardan biri **kavl** kelimesidir. Harflerden meydana gelen şey, söz anlamına gelen kavl lafzı, dokuz yerde Kur'an'ın bir özelliği olarak geçmektedir.¹⁹ Kur'an'ın bu şekilde

¹¹ Ebü'l-Abbâs İbn-i Mansûr el-İskenderî, *et-Teysîru'l-a'cîb fî tefsîri'l-garîb* (Beirut: Dâr-u Kardi'l-İslâmî, 1994), 96; Ebü'l-Berekât Ahmed b. Mahmûd, *Medârikü't-tenzil ve hakâiku't-te'vîl* (Beirut: Dâr-u Kelimî't-Tayyib, 1998), 2/234; Ebü'l-Abbâs Şihâbüddin Ahmed b. Yûsuf b. İbrâhîm, *ed-Dürü'l-mesûn fî ulûmi'l-Kitâbi'l-Meknûn*, (Dimeşk: Dâr-u'l-Kalem, ts.), 7/287-288.

¹² Aydın, *Kur'an'ın Vasıfları Bağlamında Şifa Kavramı*, 122-123.

¹³ Muhammed b. Ahmed İbn-u Manzûr el-Ensârî, *Lisânü'l-Arab* (Beirut: Dâr-u Sâdir, 1990), 11/656-657.

¹⁴ Ebü'lFidâ İsmâil b. Şihâbüddin İbn-i Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm* (Kahire: Müessesesi-i Kurtuba, 2000), 6/143-144.

¹⁵ İsfehânî, *Müfredât*, 799.

¹⁶ Ebû Ca'fer Muhammed İbn-i Cerîr el-Âmulî et-Taberî, *Câmiu'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân* (Beirut: Müessesetü'r-Risâleti Nâşirûn, 1994), 5/74; Mahmûd İbn-i Ömer el-Harezmi ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf 'an hakâiki kavâmizi't-tenzil ve uyûni'l-akâvil fî vücûhi't-têvil* (Riyad: Mektebet-ü 'Ubeykân, 1998), 3/559; İsfehânî, *Müfredât*, 799.

¹⁷ Muhammed Fuâd b. Abdülbâkî el-Mısırî, *Mu'cemü'l-müfehres li-elfâzi'l-Kur'ân* (Kahire: Dâr-u'l-Hadîs, 1945), 747.

¹⁸ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 5/420-422; Beğavî, *Meâlimü't-Tenzil* (Riyad: Dâr-u Tayba, 1989) 5/297.

¹⁹ Abdülbâkî, *Mu'cem*, 577.

vasfedilmesi, o dönemdeki en meşhur şairlerin sözlerinin üstünde bir sanat eseri olduğunu, benzerinin söylenmesi mümkün olmayan bir kitap olduğunu, namaz başta olmak üzere ibadetlerde ve günlük hayatta okunması gerektiğini göstermektedir.²⁰ Bu durum, onun fonksiyonel ve dinamik yapısına da işaret etmektedir.

Diğer bir vasıf da **kelâm**dir. Etki eden ve iz bırakan anlamına gelen k-l-m kökünden masdar olan kelâm kelimesi, kulağa ve en nihâyetinde gönle etki eden şey, söz söylemek; bir fikri tam olarak anlatan söz veya söz öbeği manasına gelmektedir.²¹ Kur'ân'da kelâm vasfı, onun sözlü iletişimle oluşturulan bir metin olduğunu, bu iletişimi devam ettiren muhataplarının hayatlarına pozitif etki ettiğini ifade ettiğinden onun dinamik yönünü ortaya koyduğunu söylemek mümkündür.²²

Kur'ân'ın okunmasını ifade eden en önemli vasfı **Kur'ân** lafzıdır. Etimolojik olarak Arapça olup²³ k-r-e veya k-r-n kökünden türediği ifade edilen ve takip etmek, okumak, incelemek, araştırmak, açıklamak, beyan etmek; bir şeyi diğer bir şeye yaklaştırmak, katmak, toplamak, bir araya getirmek; ilgi ve bağ manalarına gelen²⁴ Kur'ân lafzının kaynaklık anlamı içeren gufrân kalıbında mastar veya çok okunmasına işaret eden mübâlağa-i ism-i fâil türünde bir kelime olduğu belirtilmiş olup içerdiği kaynaklık ve çok okunan gibi anlamlardan dolayı Kur'ân-ı Kerîm için özel isim kılınmış, Kur'ân'da ve hadislerde bu isimle anılmıştır.²⁵ Kur'ân'da altmış defa²⁶ zikredilen Kur'ân vasfı, söz konusu kök anlamlarından istiâre ile Kur'ân'ın dillerde okunup kalplerde sevgi beslenen; âyetler ve sûrelerin bir araya getirilmesi ile toplanan; kişinin zâhirini-bâtınını toparlayan; müminleri bir araya getirip toplayan anlamlarında olduğu ifade edildiğinden²⁷ onun dinamik yapısını ortaya koyan bir vasfı olduğunu söylemek mümkündür.

Yine yâd etmek, hatırlamak, şeref, değer, Allah'ı anmak, O'nu tesbîh etmek manalarında olan **zîkr** lafzı, on sekiz âyette Kur'ân'ın vasfı olarak geçmektedir.²⁸ Bu âyetlerde genel olarak Kur'ân'ın öğütler bütünü, hakkı hatırlatan bir metin ve Allah'ın zikredilebileceği bir kitap olduğu aktarılmakla birlikte her bir âyette farklı vurguya sahip olduğu anlaşılmaktadır.²⁹ Bu yönüyle zîkr vasfı da Kur'ân'ın okunarak Allah'ın zikredilme işlevinin gerçekleştirildiği dinamik bir kitap olduğunu ortaya koymaktadır.

3. Kur'ân'ın Anlaşılmasına Yönelik Özellikleri

Kur'ân'ın âyet, belâğ, beyân, ilim, hikmet, mev'ıza, mübîn, mübeyyin, münâdî, tibyân ve zîkrâ vasıfları onun anlaşılmasına vurgu yapmaktadır. Bu vasıfların ilki olup

²⁰ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 5/374; Fahrettin er-Razî, *Mefâtihu'l-gayb*, 14/262, 30/174, 202, 31/75; Muhammed et-Tâhir et-Tunûsî, *et-Tahrîr ve't-tenvîr* (Tunus: Dâr-u Tûnûsiye, 1984), 18/87-88, 20/142, 29/141-142, 29/261, 29/310, 30/163, 267.

²¹ İsfehânî, *Müfredât*, 722-723.

²² Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 5/540-541; Muhammed Hamdi Yazır Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili* (İstanbul: Eser Yayınevi, ts.), 1/391.

²³ Celalüddîn Abdurrahmân el-Hudayrî es-Suyûtî eş-Şâfi, *el-İtkân fî 'ulûmi'l-Kur'ân* (Beyrut: Müesseset-ü Risâle, 2008), 1/143, 146.

²⁴ İsmâîl İbn Ahmed en-Nisâbü'rî, *Vücûhü'l-Kur'ân* (İran: Mecma' u'l-Bühûsü'l-İslâmî, 1971), 466-467; İsfahânî, *Müfredât*, 666-669; İbn-u Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 1/128.

²⁵ Bk. Aydın, *Kur'ân'ın Vasıfları Bağlamında Şifa Kavramı*, 95-96.

²⁶ Abdülbâkî, *Mu'cem*, 539-540.

²⁷ Bk. Aydın, *Kur'ân'ın Vasıfları Bağlamında Şifa Kavramı*, 95-97.

²⁸ Abdülbâkî, *Mu'cem*, 273-274.

²⁹ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 4/44

Kur'an'da üç yüz seksen iki kez zikredilen³⁰ **âyet** kelimesi; mucize, olay, işaret, alamet ve vahiy cümlesi manaları içermektedir.³¹ Bu vasıf, Kur'an'ın fiilî ve kavî âyetleri birlikte ele aldığını ifade ettiğinden³² iki ayrı işleve sahip olduğunu ve muhataba bu iki fonksiyonun anlaşılması yönünde etki ettiğinden dolayı dinamik bir kitap olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim Kur'an, ayetlerinin okunmasını, anlaşılmasını ve hayata tatbik edilmesini tavsiye ettiği gibi³³ insanın sağlam bir iman ile iyi bir hayat yaşaması için Allah'ın eşsizliği ve âlemin muntazam ve muazzamlığıyla ilgili belirli meseleleri öğütlemektedir.³⁴

Yine haber, bildiri, davet, açık ve net nasihat anlamına gelen³⁵ **belâğ** vasfı da Kur'an'ın anlaşılmasının gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Nitekim İbrâhim sûresinde³⁶ Kur'an'ın geçmiş toplulukların akıbetleriyle ilgili bilgileri, Hz. Muhammed ile Kur'an'ın muhatap kitlesinin durumunu açıklayan bir bildiri niteliğinde olduğunu ifade ettiğini söylemek mümkündür.³⁷ Bu yönüyle belâğ lafzı, Kur'an'ın müminlere geçmişten ibret alıp sonraki ömürleri için tedbirli hareket etmelerini öğütleme işlevini yerine getiren bir bildiri ve eksiksiz bir nasihat olduğuna işaret ettiğinden onun dinamikliğine vurgu yapmaktadır. Buna ilave olarak, öğüt ve nasihat manasındaki **mev'ıza** lafzı,³⁸ dört âyette Kur'an'ın bir özelliği olarak takdîm edilmiştir.³⁹ Bu dört âyette Kur'an'ın tüm içeriğiyle her zaman ve zeminde bir öğüt olduğu beyan edildiğinden⁴⁰ dinamik yapısına vurgu yapılmıştır. Mev'ıza vasfıyla anlam yakınlığına sahip olan **zîkrâ** lafzı çok zikir, yoğun ikaz ve hatırlatma anlamına gelmektedir.⁴¹ Bu kelime, hatırlatma ve ikazın çokluğunu ve sınırsızlığını ifade etmektedir. Zîkrâ vasfı, müminlere nispet edildiğinden⁴² Kur'an'ın özellikle müminleri ikaz etmek maksadıyla gönderilmiş bir öğüt niteliğinde olduğunu göstermektedir.⁴³ Bundan dolayı Kur'an'ın içerdiği öğüt ve ikazlar açısından dinamik olduğuna işaret etmektedir.

Kur'an'ın işlevsel ve dinamik olduğuna işaret eden bir diğer vasıf da meseleyi açıklamak, konuyu izah etmek, bir şeyi ortaya çıkarmak, herhangi bir şeyi anlatmak anlamlarına gelen **beyân** kelimesidir. Kur'an'da üç ayrı âyette zikredilen bu kelimeyle izâhta bulunma ve açıklama yetisi,⁴⁴ Kur'an⁴⁵ ve onun içeriği kastedilmiştir.⁴⁶ Kur'an'ın bir özelliği olan beyân kelimesi, Kur'an vahyinin içerdiği emirler, yasaklar ve tavsiyeler ile

³⁰ Abdülbâkî, *Mu'cem*, 103-108.

³¹ Halîl b. Ahmd el-Ferâhidî, *Kitâbü'l-ayn* (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-İlmiye, 2003), 104.

³² Elmalılı, *Hak Dîni Kur'an Dili*, 1/159.

³³ el-Bakara 2/41, 252; Âlu 'İmrân 3/11; Sâd 38/39; Fussilet 41/3, 44.

³⁴ er-Rûm 30/20-21, 46; Yâsîn 36/33, 37, 41; Fussilet 41/37, 39; eş-Şûrâ 42/29, 32.

³⁵ İsfehânî, *Müfredât*, 144; İbn-u Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 3/419.

³⁶ İbrâhîm 14/52.

³⁷ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 13/746-747.

³⁸ İsfehânî, *Müfredât*, 876.

³⁹ Abdülbâkî, *Mu'cem*, 755.

⁴⁰ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 4/569; Muhammed İbnü'l-Hüseyn es-Sülemî, *Hakâiku't-tefsîr* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2001), 1/379; İbn-ü Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, 8/368; Molla Muhsin Muhammed İbn-i Şâh Mahmûd-i Kâşânî, *Tefsîru's-sâfi* (Tahrân: Mektebet-ü Sadr, 1959), 3/163-164.

⁴¹ İsfehânî, *Müfredât*, 329.

⁴² el-'Arâf 7/2; Hûd 11/120; el-Ankebût 29/51; Kâf 50/8.

⁴³ İbn-ü Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, 6/110.

⁴⁴ er-Rahmân 55/4.

⁴⁵ Âlu 'İmrân 3/138.

⁴⁶ el-Kiyâme 75/19.

helâli-harâmı açıklayıp ortaya koyan bir kitap olduğunu ifade ettiğinden⁴⁷ onun dinamikliğine işaret etmektedir.

Yine beyân vasfıyla aynı kök ve yakın anlam içeriğine sahip olan **mübîn**, **mübeyyin** ve **tibyân** kelimeleri de Kur'ân'ın işlevsel ve dinamik olduğuna işaret etmektedir. Açıklayan ve netleştiren, şüpheye mahal bırakmayan anlamına gelen **mübîn** kelimesi,⁴⁸ on altı defa Kur'ân'ın vasfı olarak zikredilmiştir.⁴⁹ Bu âyetlerde Kur'ân'ın müminin ihtiyaç duyduğu şeyleri açıkladığı, hidâyet ve dalâlet arasındaki ayrımı gösterdiği, doğru ve yanlış gösteren noksansız bir kitap olduğu beyan edilmiştir. Bu vasf da mübeyyin lafzı gibi Kur'ân'ın açıklama fonksiyonuna ve dinamik yapısına vurgu yapmaktadır. Ayrıca çok açık, apaçık, eksiksiz açıklayan anlamlarına gelen **mübeyyin** vasfı,⁵⁰ Kur'ân'da üç yerde âyetlerin vasfı olarak zikredilmiştir. Bu âyetlerde ferdî ve toplumsal emir, nehiy ve tavsiyeler açıklandıktan sonra Kur'ân'ın gerekli açıklamaları açık ve net bir şekilde yaptığı mübeyyin kelimesiyle ifade edildiğinden⁵¹ onun açıklama, izah etme fonksiyonuna işaret edilmiş olup yine bu açıdan da dinamik olduğuna vurgu yapılmıştır. **Tibyân** vasfı ise aslı itibarıyla masdar olup ayrıca Arap dilindeki mübalağa vezinlerinden biri olan tif'âl kalıbında olması sebebiyle açıklama ve îzâhâtın kaynağına ve çokluğuna delâlet ettiğinden ziyâdesiyle açık, apaçık hale getiren, aşikâr olan, îzâha ihtiyacı olmayan anlamlarına gelmektedir.⁵² Kur'ân'da tezkira lafzı gibi tibyân vasfı da sadece Kur'ân'a nispet edilen bir kelimedir.⁵³ Bu vasf, Kur'ân'ın müminin ihtiyaç duyduğu her hususu açıklayan bir kitap olduğunu ifade ettiği için⁵⁴ onun fonksiyonel ve dinamik yönüne vurgu yapmaktadır.

Bu vasıflardan biri olup bilmek, anlamak, bir şeyin hakikatine ve mâhiyetine vâkif olmak; Allah'ın şehâdet ve gayba yönelik bütün her şeyi bilmesi" anlamına gelen⁵⁵ **ilim** kelimesi, Kur'ân'da genellikle bilmek manasında⁵⁶ kullanılmakla birlikte vahiy ve Kur'ân⁵⁷ anlamlarında da kullanılarak Kur'ân'ın vasfı olarak takdim edilmiştir.⁵⁸ İlim vasfının zikredildiği bu iki âyette Kur'ân'ın emir, nehiy ve tavsiyelerinin dışına çıkılmaması ile ilgili ikaz yapılmaktadır. Bu ikaz, doğru ve âdil bilginin Kur'ân'ın içerdiği ilim olduğunu ifade etmekle birlikte⁵⁹ onun dinamik bir bilgi kaynağı olduğuna işaret etmektedir. İlim kelimesi ile yakınlığı bulunan ve Kur'ân'ın farklı işlevine işaret eden bir diğer vasf **hikmet** lafzıdır. Bu kelime, kök anlamı itibarıyla sağlamlık, sağlam yapmak manalarına gelmektedir. Bu kök

⁴⁷ Ebû Muhammed Abdurrahmân İbn-i İdrîs er-Râzî, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm* (Riyad: Mektebetü'l-Mükerrame, 1997), 3/769; Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 2/333.

⁴⁸ İsfehânî, *Müfredât*, 156-157.

⁴⁹ Abdülbâkî, *Mu'cem*, 144.

⁵⁰ İsfehânî, *Müfredât*, 157-158.

⁵¹ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 17/294-295; Ebû Mansûr Muhammed b. Mahmûd es-Semerikandî el-Mâtürîdî, *Te'vîlâtü ehli's-sünne* (Beirut: Müessesetü'r-Risâle, 2004),3/462.

⁵² İbn-u Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 13/68-69.

⁵³ en-Nahl 16/89.

⁵⁴ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 4/550; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/462; Fahrettin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 20/100-101; İbn-ü Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, 8/342-343; Sirâcüddîn Ömer İbn-i Âdil ed-Dımaşkî, *el-Lubâb fî ulûmi'l-Kitâb* (Beirut: Dâru'l-Kitabi'l-İlmiyye, 1998), 12/140-141.

⁵⁵ İsfehânî, *Müfredât*, 580-581; Ebû'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî el-Cevzî el-Bağdâdî, *Nüzhetü'l-ayünî'n-nevâzir fî ilmi'l-vücûh ve'n-nazâir* (Beirut: Müessesetü'r-Risâle, 1987), 451.

⁵⁶ el-Bakara 2/29; el-Enfâl 8/60; el-Mülk 67/5.

⁵⁷ el-Bakara 2/145; er-Ra'd 13/37.

⁵⁸ Ebû'l-Ferec, *Nüzhetü'l-'ayün*, 451.

⁵⁹ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 4/431; Nasıruddîn Ebû Saîd Abdullâh İbn-i Muhammed el-Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl ve esrâru't-te'vîl* (Beirut: Dâru İhyâi't-Türâs, ts.), 1/112.

anlamından ötürü “bir şeyi sağlam ve sorunsuz yapmak”, “bir mesele hakkında derin düşünce ve kavrayış sahibi olmak”, “olay ve olguları engin bilgi ile analiz etme melekesi” anlamları yüklenmiştir.⁶⁰ Kur'an'da yirmi kez⁶¹ geçen hikmet lafzı, iki âyette Kur'an'ın bir özelliği olarak zikredilmektedir.⁶² Bu iki yerde “en faydalı olana ulaştırın vahiyler bütünü” anlamında kullanıldığından⁶³ Kur'an'ın işlevsel ve dinamik yapısına vurgu yapmaktadır.

Kur'an'ın anlaşılmasına delalet edip farklı bir işlevini ortaya koyan bir diğer vasfı **münâdî**dir. Seslenen, çağıran ve davet eden anlamındaki münâdî⁶⁴ lafzı, Kur'an'ın vasfı olarak⁶⁵ takdim edildiğinden Allah'ın nidâsını kıyamet vaktine kadar insanlığa duyuracak olan, imana ve itaate davet eden anlamına geldiği için⁶⁶ Kur'an'ın bu işlevinin kıyamete kadar devam edeceğine ve onun dinamik kalacağına işaret etmektedir.

4. Kur'an'ın Mümine Rehberliğine Yönelik Özellikleri

Kur'an'ın vasıfları arasında bulunan besâir, beşîr, beyyine, fasl, mufassal, furkân, hüdâ, necm, nezîr, rûh, nûr, şâhid, şifâ lafızları Kur'an'ın mümine rehberlik görevi ve işlevi gördüğüne işaret etmektedirler. Nitekim bu vasıflardan biri olan **besâir**, basiret kelimesinin çoğulu olup söz konusu niteliğe bir şeyin zahir ve batınına vâkıf olmak, gerektiği şekilde algılama yetisi, ibretlik şey, kanıt ve tecrübe gibi anlamlar yüklenmiştir. Kur'an kavramı olarak; “hakikati keşfetme, doğru yolu tanıma ve gerçeği yanlıştan ayırma yetisi” manasına gelmektedir.⁶⁷ Bu anlamlarından ötürü Kur'an'a da besâir denilmiştir. el-En'âm, el-Arâf ve el-Câsiye sûrelerinde Kur'an'ın özelliği olarak takdim edilen besâir lafzı,⁶⁸ onun her zaman hak ve hakikate yönlendirdiğini; kendisine inananlara hata, yanlış ve yalan olanı idrak ettirmeye vesile olduğunu ifade ettiğinden⁶⁹ Kur'an'ın bu yöndeki işlevselliğini ve dinamikliğini de ortaya koymaktadır. Besâir vasfı gibi **hüdâ** vasfı da Kur'an'ın rehber olduğuna delalet etmektedir. Hakka, hakîkate ve hedefe ulaştırın yol ve yöntemi gösteren anlamına gelen hüdâ,⁷⁰ Kur'an'ın doğru söz ve iyi eylemi gösterdiğini, hak olana yönlendirdiğini, kötü söz ve çirkin davranışlardan koruduğunu ifade ettiğinden⁷¹ Kur'an'ın rehberlik işlevi gördüğüne ve dinamik yapısına işaret etmektedir.

⁶⁰ Cevherî, *es-Sıhah*, 5/1901, 1902; İbn-ü Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 12/140.

⁶¹ Abdülbâkî, *Mu'cem*, 213-214.

⁶² el-İsrâ 17/39; el-Kamer 54/5.

⁶³ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 7/160-161; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 5/655; Fahrettin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 29/33; Muhammed b. Yûsuf İbn-i Hayyân el-Endelûsî, *el-Bahru'l-muhîr* (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-İlmiyye, 1993), 6/35-36.

⁶⁴ Halîl b. Ahmed, *Kitâbü'l-âyn*, 4/208.

⁶⁵ Âlu 'İmrân 3/193; Kâf 50/41.

⁶⁶ İbn Ebî Hâtim, *Tersîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, 3/743; Mâtürîdî, *Te'vilât*, 1/436; Beğavî, *Me'âlimü't-Tenzil*, 2/153; Ebû Hayân, *el-Bahru'l-muhîr*, 3/148; Fahrettin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 9/149; Bedâvî, *Envâru't-Tenzil*, 2/55; Neseî, *Medârikü't-Tenzil*, 1/322; Kâşânî, *Tefsîru's-sâfi*, 1/409.

⁶⁷ Halîl b. Ahmed, *Kitâbü'l-âyn*, 1/141.

⁶⁸ el-En'âm 6/104; el-Arâf /203; el-Câsiye 45/20.

⁶⁹ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2/384, 547; 5/486.

⁷⁰ Ebû Abdillâh Muhammed ed-Dâmeğânî el-Kebîr, *İslâhü'l-vücûh ve'n-nezâir* (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-İlmiyye, 1983), 473; İsfehânî, *Müfredât*, 835; İbn-u Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 15/353.

⁷¹ Ebû Zekeriyâ Yahyâ İbn-i Abdillâh el-Absî el-Ferrâ', *Meâni'l-Kur'an* (Kahire: Dâru'l-Misriyye, ts.) 1/11-12; Ebû Zekeriyâ Yahyâ İbn-i Ebî Sâlebe et-Teymî, *et-Tasârîf* (Amman, el-Mektebetü'l-Ürdüniyye, 2008), 160; Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 1/89-90; Ebû'l-Yümn Mücîruddîn Abdurrahmân el-Uleymî, *Fethu'r-rahmân fi tefsîri'l-Kur'an* (Katar: İdâratü's-Şüûni'l-İslâmiyye), 1/50; Muhammed el-Emîn İbn-u Abdilkâdir el-Çekenî el-Himyerî, *Advâü'l-beyân fi izâhi'l-Kur'an bi'l-Kur'an* (Mekke: Dâr-u Âlemi'l-Fevâid, ts.), 1/55.

Bu rehberliğe işaret eden diğer bir vasıf, görünen, belirgin olan ve yıldız anlamına gelen **necm** kelimesidir.⁷² Bu kök anlamından hareketle Kur'ân'da yıldızlar, yerde yeni biten bitkiler ve Kur'ân'ın kendisi için de bir vasıf olarak necm lafzı kullanılmıştır.⁷³ Necm vasfı, Kur'ân'ın içeriğinin iyi ve doğruyu tespit etme hususunda açık ve belirgin olduğunu, müminlere kılavuzluk etmek için gönderildiğini gösterdiğinden onun rehberlik fonksiyonuna ve dinamikliğine işaret etmektedir.⁷⁴ Yine görmeye yardımcı olan ışık kaynağı anlamına gelip⁷⁵ dört âyette Kur'ân'ı niteleyen⁷⁶ **nûr** vasfı, onun iyi ve güzel olanı ortaya çıkardığını, hakka ve hakikate ışık tuttuğunu, dünya ve ukbâ saadetine vesile olduğunu ifade ettiğinden⁷⁷ Kur'ân'ın birçok yönden işlevsel ve dinamik bir yapıda olduğuna işaret etmektedir.

Yine müjde veren; hoş, güzel ve sevindirici haber getiren; iyi ve güzel olan şeye yönelen anlamlarındaki **beşîr** vasfı,⁷⁸ bir âyette Kur'ân'a nispet edilerek⁷⁹ Kur'ân'ın inananlar için iyi ve yararlı olan bilgileri içeren bir vahiy olduğunu ifade ettiğinden onun dinamikliğine işaret ettiğini söylemek mümkündür.⁸⁰ Ayrıca Kur'ân'da beşîr vasfını destekleyici mahiyette zikredilen ve ikaz edici, uyarıcı, kötü ve zararlı olanı bildiren anlamlarına gelmesi hasebiyle⁸¹ sakındırma ifade eden **nezîr** vasfı,⁸² iki âyette Kur'ân'a nispet edilmiştir.⁸³ Bu vasıf, Kur'ân'ın kötü akıbetten sakındıran bir içeriğe sahip olduğuna işaret ettiği için⁸⁴ onun fonksiyonellik ve dinamikliğine vurgu yapmaktadır.

Kur'ân'ın kılavuzluk işlevine işaret eden bir diğer vasıf da delil, hüccet, gerçeği ortaya koyan belge anlamlarına gelen **beyyine** kelimesidir.⁸⁵ Kur'ân'ın vasfı olarak dört kez zikredilen bu lafız,⁸⁶ onun apaçık, net olduğuna; insanları aydınlattığına; doğruya, hakka kavuşturan ve hakikate ulaştıran delilleri içeren bir kitap olduğuna; gerçekleri ihtiva eden bir belge niteliği taşıdığına işaret ettiğinden⁸⁷ dinamik bir kitap olduğuna vurgu yapmaktadır. Delil kelimesiyle yakın anlamda olup bir şeyi gören veya duyan, bir olayda hazır olan, bir şey hakkında kesin bilgi sahibi olup bu bilgiyi aynıyla aktaran ve delil

⁷² İsfehânî, *Müfredât*, 792; Dêmegânî, *Kâmûsü'l-Kur'ân*, 449; Ebü'l-Ferec, *Nüzhëtü'l-'ayün*, 580-581.

⁷³ en-Nahl 16/16; es-Sâffât 37/88; en-Necm 53/1; er-Rahmân 55/6; el-Vâkıa 56/75; et-Târık 86/3.

⁷⁴ Ebû Muhammed Abdullâh İbn-i Kuteybe ed-Dineverî, *Tefsîru karîbi'l-Kur'ân* (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-İlmiyye, 1987); Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 7/142; Beydâvî, *Envârü't-Tenzîl*, 5/157, 182; Fahrettin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 28/279.

⁷⁵ İsfehânî, *Müfredât*, 827-828.

⁷⁶ en-Nisâ 4/174; el-Mâide 5/15; el-'Arâf 7/157; et-Teğâbün 64/8.

⁷⁷ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 3/58; Mâtürîdî, *Te'vîlât*, 1/533, 2/25; Nesefî, *Medârikü't-Tenzîl*, 1/421; Seyyid b. Kutub b. İbrahim b. Hüseyin eş-Şâzelî, *Fî zilâli'l-Kur'ân* (Kahire: Minberu't- Tevhîd ve'l-Cihâd, ts.), 2/364; Şa'râvî, *Tefsîru's-Şa'râvî*, 5/3030-3033.

⁷⁸ İbn-u Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 4/59-60.

⁷⁹ Fussilet 41/4.

⁸⁰ Mâtürîdî, *Te'vîlât*, 4/364; Begavî, *Meâlimü't-Tenzîl*, 7/163; Beydâvî, *Envârü't-Tenzîl*, 5/65; Ebü's-Senâ' Şihâbüddîn Mahmûd el-Hüseyinî el-Âlûsî, *Rûhu'l-meânî* (Beyrut: İhyâü't-Türâsi'l-Arabî, ts.), 24/95.

⁸¹ İbn-ü Sîde, *el-Muhkem*, 10/61.

⁸² İsfehânî, *Müfredât*, 797-798.

⁸³ el-Furkân 25/1; Fussilet 41/4.

⁸⁴ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 1/366; Begavî, *Meâlimü't-Tenzîl*, 7/163; İsfehânî, *Müfredât*, 796-797; Beydâvî, *Envârü't-Tenzîl*, 5/65; Âlûsî, *Rûhu'l-meânî*, 24/95; İbn-i Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 1/691.

⁸⁵ İsfehânî, *Müfredât*, 157; İbn-u Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 13/68-69.

⁸⁶ el-En'âm 6/157; el-'Arâf 7/73, 85, 105.

⁸⁷ Aydın, *Kur'an'ın Vasıfları Bağlamında Şifa Kavramı*, 111.

manasına gelen⁸⁸ **şâhid** kelimesi, bir âyette Kur'an'ın vasfı olarak geçmektedir.⁸⁹ Hûd sûresindeki şâhid vasfıyla Kur'an'ın kastedildiği ve Kur'an'ın Allah'ın varlığına, tevhide ve İslam'a şahitlik ettiği ifade edildiğinden⁹⁰ bu yönüyle de dinamik bir yapı arz ettiğini söylemek mümkündür. Yine beyyine kelimesiyle yakın anlama sahip olan **fasl** kelimesi, bir yerden ayrılmak, uzaklaşmak, iki şey arasındaki farkı ortaya koymak ve açıklamak anlamlarına gelmektedir. Kur'an'ın özelliği olan **fasl**⁹¹ ve **mufassal**⁹² kelimeleri onun hakk-bâtıl, doğru-yanlış arasını ayırt eden bir kitap olduğuna; dünya ve ahiret saâdetine yönelik hususları açıkladığına işaret etmesi yönüyle onun dinamikliğine vurgu yapmaktadır.⁹³

Kur'an'ın mümine rehber olduğuna delalet eden diğer bir vasfı da **furkân**dır. İki şey arasını ayıran, hak olan ile bâtıl olanı birbirinden ayıran detaylı bilgi ve hakikati ortaya çıkaran şey anlamlarına gelen⁹⁴ bu kelime, üç âyette Kur'an'ın özelliği olarak zikredilmiştir.⁹⁵ Bu âyetlerde Kur'an'ın hak ile bâtılı, doğruyla yanlış, iyiyile kötüyü ayırt etme özelliği furkân vasfıyla ifade edildiğinden dolayı Kur'an'ın dinamik yapısına bu vasfın da işaret ettiğini söylemek mümkündür.⁹⁶

Kur'an'ın mümine kılavuzluk ettiğine işaret eden diğer bir vasfı da **rûh** lafzıdır. Canlılarda hayatı ve hareketi sağlayan unsur, algılayıcı ve bilici uzuv, "ana rahminde insanın bedenine üflenen ve ölümü esnasında onun bedeninden çıkarılan idrâk edici ve bilici hakikat" anlamındaki ruh kavramıyla⁹⁷ üç âyette Kur'an⁹⁸ kastedilmiştir.⁹⁹ Bu âyetlerde Kur'an vahyinin mümine canlılık katan ruh mesâbesinde olduğu vurgulandığından¹⁰⁰ Kur'an'ın bu yönüyle de dinamik olduğuna işaret edilmektedir.

Kur'an'ın mümine rehber olan vahiyler bütünü olduğuna işaret eden bir diğer vasfı, **şifadır**. Şifa, fiziksel ve ruhsal sağlık hali, iyi duruma getiren, maddi-manevi hastalıklardan koruyan ve iyileştiren anlamlarına gelen bir Kur'an kavramıdır.¹⁰¹ Kur'an'da dört defa zikredilen şifa vasfı, Kur'an'ın şifa kaynağı olduğunu, maddi-manevi hastalıklardan koruma özelliğine sahip olduğu gibi bu hastalıklardan iyileştirme yetisiyle de donatılmış bir kitap olduğunu ifade ettiğinden Kur'an'ın hem işlevselliğine hem de dinamikliğine işaret etmektedir.¹⁰²

⁸⁸ İsfehânî, *Müfredât*, 465-467.

⁸⁹ Hûd 11/17.

⁹⁰ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 4/264; Begavî, *Meâlimü't-Tenzîl*, 4/167; Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed en-Nisâbü'rî, *el-Vesît fi tefsîri'l-Kur'âni'l-Mecîd* (Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-İlmiyye, 1994), 2/568; Fahrettin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 17/ 208-210; İbn Cüzey, *et-Teshîl*, 1/393; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 12/25-30; Şevkânî, *Fethu'l-kadîr*, 2/681-682.

⁹¹ et-Târik 86/13, 14.

⁹² el-En'âm 6/114.

⁹³ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 6/355; Fahrettin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 31/133-134; Kâşânî, *Tefsîru's-sâfi*, 2/314.

⁹⁴ İbn Fâris, *Mekâyisü'l-lüğâ*, 4/494; İsfehânî, *Müfredât*, 633.

⁹⁵ Abdülbâkî, *Mu'cem*, 517.

⁹⁶ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 1/44; Hakîm et-Tirmizî, *Tahsîl*, 48-50.

⁹⁷ İsfehânî, *Müfredât*, 369.

⁹⁸ en-Nahl 16/2; el-Mü'min 40/15; eş-Şûrâ 42/52.

⁹⁹ Ebü'l-Ferec, *Nüzhetü'l-ayün*, 322-324

¹⁰⁰ Fahrettin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 19/225; Ebü Abdillâh Muhammed b. Ebûbekr İbn-i Ferh, *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'an* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2006), 18/338.

¹⁰¹ İbn-u Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 14/436-438.

¹⁰² Aydın, *Kur'an'ın Vasıfları Bağlamında Şifa Kavramı*, 200-274.

5. Kur'ân'ın Mahiyetine ve Muhtevasına Yönelik Özellikleri

Kur'ân'ın 'aceb, ahsenü'l-hadîs, ahsen-ü tefsir, 'alî, 'adl, 'azîm, 'azîz, emrullâh, fazlullâh, hak, kayyım, ni'met, kerîm, kitâb, mecîd, merfû'a, mutahhara, muhkem, musaddık, mübârek, mükerreme, müheymin, rahmetullâh, sırât-ı müstakîm, suhuf, 'urvetü'l-vüskâ, hablullâh, ümmü'l-kitâb ve zebûr vasıfları onun mahiyeti ile ilgili bilgi vermekle birlikte işlevsel ve dinamik yönüne de vurgu yapmaktadırlar.

Nitekim uygun durumda olan, sağlamaştırılmış anlamına gelen **muhkem** kelimesi, "mânaya delâleti başka bir beyana ihtiyaç duymayacak derecede açık olan lafız" şeklinde tanımlanmıştır.¹⁰³ Bu anlamlardan ötürü muhkem vasfı, Kur'ân'ın sağlamlığına işaret etmektedir.¹⁰⁴ Zira bu vasıfla ilgili; Kur'ân'ın Allah tarafından sağlam bir şekilde indirildiği, takriben yirmi üç yıl gibi uzun bir süreçte indirilmesine rağmen hiçbir tutarsızlık bulunmadığı, her kelimesiyle Allah'ın kelamı olduğu, değiştirilmeden aktarıldığı, içeriğinin şüpheye mahal bırakmayacak netlikte olduğu yorumları yapıldığından¹⁰⁵ onun dinamik yapısını ortaya koymaktadır.

Yine iki deriyi birbirine ipe bağlamak anlamına olan ve bu anlamdan istiâre yoluyla dikmek, toplamak, yazmak ve istinsâh etmek manalarına gelen k-t-b kökünden türeyen **kitâb** kelimesi, bir araya getirilmiş nesne, üzerine yazı yazılmış deri ve benzeri şey, yazılı malzeme anlamında kullanılmıştır.¹⁰⁶ Kur'ân'da iki yüzden fazla zikredilen bu kelime, doksan yedi yerde Kur'ân anlamında kullanılmıştır.¹⁰⁷ Doksan yedi âyette, genel itibarıyla Kur'ân'ın yazılı bir kaynak olduğu; âyet ve sûreleri cemettiği; ahkâm, ahlâk ve geçmiş topluluklarla ilgili haberler de dâhil olmak üzere çeşitli bilgileri ihtiva ettiği için kitâb olarak vasıflandığı ifade edildiğinden Kur'ân'ın dinamik yönüne işaret ettiği söylenebilir.¹⁰⁸

Kitâb vasfı gibi '**aceb** kelimesi de Kur'ân'ın mahiyetine yönelik bilgi içeren ve onun dinamikliğine işaret eden bir vasıftır. Şaşılacak olay; ibretlik söz veya hadise; sevilen, beğenilen ve gönül verilen şey anlamlarına gelmektedir.¹⁰⁹ Yûnus, el-Kehf ve el-Cinn sûrelerinde Kur'ân'ın inzâlinin insanlarda şaşkınlık veya beğeni uyandırdığı 'aceb kelimesiyle ifade edilmektedir.¹¹⁰ Ayrıca Cin sûresinde Kur'ân'a nispet edilen 'aceb vasfına benzerlerinden farklı olan, benzerlerinden çok üstün olan anlamları verilmiştir.¹¹¹ Bazı tefsirlerdeki yorumlar göz önünde bulundurulduğunda Kur'ân'ın Hz. Muhammed'e indirilmesi ve vahyin içerdiği öğütler, emir ve nehiyeler inananlara pozitif etki ettiği gibi bazı inanmayanlara da etki etmiştir.¹¹² Mekke müşriklerinin vahyin içeriğini yalanlayamayıp Kur'ân'ın bir sihir veya deli ya da şair sözü olduğu yönünde farklı iftiralarda bulunmaları

¹⁰³ İsfahânî, *Müfredât*, 251.

¹⁰⁴ Âlu 'İmrân 3/7; Muhammed 47/20.

¹⁰⁵ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 6/42; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 5/524.

¹⁰⁶ İsfahânî, *Müfredât*, 699.

¹⁰⁷ Dêmegânî, *Kâmûsu'l-Kur'ân*, 399-401.

¹⁰⁸ Ebû Muhammed Abdullâh İbn-ü Kuteybe ed-Dineverî, *Te'vilü müşkili'l-Kur'ân* (Kahire: Dâru't-Türâs, 1973), 462; Halîl b. Ahmed, *Kitâbü'l-'ayn*, 4/8; Ebû'l-Kâsım Zeynüslâm Abdülkerîm el-Kuşeyrî, *Letâifü'l-işârât* (Kahire: İdâratü't-Türâs, 2000), 1/55; Mâtürîdî, *Te'vilât*, 1/37; Süyûtî, *el-İtkân*, 1/146.

¹⁰⁹ Halîl b. Ahmed, *Kitâbü'l-'ayn*, 1/98, 99; İbn-u Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 1/138, 139.

¹¹⁰ Yûnus 10/2; el-Kehf 18/9, 63; el-Cinn 72/1.

¹¹¹ Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl*, 5/251; el-Âlusî, *Rûhu'l-me'ânî*, 19/83.

¹¹² Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 12/106, 107; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/113, 114; Fahrettin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 17/6-8; 30/154; İbn-u Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, 7/331, 332.

bu etkiyi ispat etmektedir.¹¹³ Bundan dolayı 'aceb vasfı, Kur'an'ın inanan ve inanmayan muhataplarında farklı etki bırakan bir fonksiyona sahip olduğuna işaret etmektedir.¹¹⁴ Bu durum da Kur'an'ı işlevsel ve dinamik yapmaktadır.

Yine **ahsenü'l-hadîs** terimi, en güzel söz ve en iyi kelâm anlamına gelmektedir. Bu vasıf, Kur'an'ın içeriğinin mahlûkat için mahza faydalı olduğundan dolayı en doğru, en güzel ve en iyi olduğuna da delalet etmektedir.¹¹⁵ Kur'anın fesâhatı, belâgatı ve üslubu itibarıyla; kendisinde çelişki bulunmaması, gaybî bilgiler içermesi, mahlûkatın yararına olanı içermesi sebebiyle en güzel olduğu yorumları yapıldığı için "ahsenü'l-hadîs" vasfının Kur'an'ın hem mahiyet ve muhtevasına hem de dinamik yönüne işaret ettiğini söylemek mümkündür.¹¹⁶ Ahsenü'l-hadîs vasfı gibi Kur'an'ın mahiyetine yönelik olan vasıflardan biri de **ahsen-ü tefsîr**dir. En güzel açıklama, en iyi izahat anlamına gelen bu lafızla Kur'an'ın kastedildiği anlaşılmaktadır.¹¹⁷ Zira terimin bulunduğu pasaj, Kur'anla ilgili olup Allah'ın Hz. Peygamber'e verdiği destek¹¹⁸ zikredildikten sonra bu desteğin vahiy yoluyla göndereceği en güzel izahat olduğu ifade edildiğinden bu terimle, Hz. Peygamber merkezli olarak hayatın akışına etkisi itibarıyla Kur'an'ın dinamikliğine işaret edilmektedir.¹¹⁹

Kur'an'ın mahiyetine yönelik olup işlevsel ve dinamik olduğuna delalet eden bir diğer vasıf '**adl** kelimesidir. Bu vasıf, dengeli, düzenli, eşit olan; hakka ve hukuka riâyet eden; aşırılıktan kaçınan, söz ve eylemde itidalli olan anlamlarına gelmektedir.¹²⁰ Nitekim En'âm sûresindeki 'adl kelimesi,¹²¹ Kur'an'ın insanın ihtiyaç duyduğu yeterli, ölçülü ve dengeli bir müktesebâta sahip olduğunu vurgulayarak¹²² insandaki adalet duygusunu canlı tuttuğu ifade edildiğinden Kur'an'ın dinamik yapısını ortaya koyduğunu söylemek mümkündür.

Ulu, büyük, yüce, yüksek mevkiye ve üstün değerlere sahip olan, eşsiz güç sahibi, asla mağlup olmayan, in'âm ve ihsanı bol manalarına gelen¹²³ '**alî**, '**azîm**, '**azîz** ve '**kerîm** kelimeleri, Kur'an'ın birer özelliği olarak zikredilmiştir.¹²⁴ Kur'an'ın Allah nazarında kıymetli olduğunun vurgulandığı bu âyetlerde ayrıca Kur'an'ın içeriğinin de çok değerli olduğuna işaret edilmiştir. Yine bu vasıflar, Kur'an'ın fesâhat, belâgat ve muhteva açısından mükemmel olduğunu ifade ettiklerinden itiraz edilemeyecek derecede üstün olduğuna delalet etmektedirler.¹²⁵ Bundan dolayı söz konusu bu vasıflar, Kur'an'ın üstün

¹¹³ el-En'âm 6/7; Hûd 11/7; eş-Şu'arâ' 28/26.

¹¹⁴ Kurtubî, *Ahkâmü'l-Kur'an*, 21/279.

¹¹⁵ Fahrettin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 26/267-268.

¹¹⁶ Ebu'l-Fadl Celaleddîn Abdurrahmân İbn Muhammed eş-Şâfiî, *ed-Dürü'l-mensûr fi't-tefsîr bi'l-me'sûr* (Kahire: Dâr-u Hicr, 2003), 12/647-648; Ebu'l-Leys İmâmü'l-Hüdâ' Nasr İbn-i Muhammed İbn-i İbrâhîm es-Semerkandî, *Bahru'l-'ulûm* (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-İlmiye, 1993), 3/148; Şevkânî, *Fethu'l-kadîr*, 4/603.

¹¹⁷ el-Furkân 25/33.

¹¹⁸ el-Furkân 25/30-32.

¹¹⁹ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 17/442-447.

¹²⁰ İbn-u Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 13/67-68.

¹²¹ el-En'âm 6/115.

¹²² İbn-ü Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2/93; Muhammed Ebusssuûd Efendi, *İrşâdü'l-aklî's-selîm ilê mezâya'l-Kur'âni'l-Kerîm* (Beyrut: Dâr-u İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ts.), 3/178; Mecc İbn-i Ahmed Mekki, *el-Mu'în alê tedebbürî'l-Kitâbi'l-Mübîn*, (Mısır: yy., 2005), 142.

¹²³ Halîl b. Ahmed, *Kitâbü'l-ayn*, 3/186; İsfehânî, *Müfredât*, 707; İbn-u Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 5/374, 12/510.

¹²⁴ el-Hicr 15/88; Fussilet 41/41; el-Vâkı'a 56/77.

¹²⁵ Mâtürîdî, *Te'vilât*, 4/381; Ebu'l-Hasen Alî b. Muhammed el-Basrî, *en-Nüket ve'l-uyûn* (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-İlmiyye, ts.), 5/185 (2203); Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 6/38; Fahrettin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 27/132, 195; İbn-u Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, 13/390; Sehâvî, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, 2/432.

olduğuna ve her zaman değerini koruduğuna işaret ettiği için onun dinamikliğine vurgu yapmaktadır.

Yine Allah'ın değişmez yasaları,¹²⁶ emri,¹²⁷ harikulâde olay¹²⁸ ve Kur'ân¹²⁹ anlamına gelen **emrullâh** terimi ile Kur'ân'a uyulmadığı müddetçe dünyada veya ahirette cezalandırmanın meydana geleceği beyan edildiğinden¹³⁰ onun her zaman dinamik olduğuna işaret etmektedir. Emrullah vasfı gibi bir izâfet terkibi olan **fazlullâh** vasfı, Allah'ın ikramı, lütfu, ihsânı anlamına gelmektedir.¹³¹ Dünya ve ahiret saâdetine vesile olan emir, nehiy ve öğütleri içermesinden ötürü İslâm veya Kur'ân olarak da yorumlanan fazlullâh lafzı,¹³² Kur'ân'ın mümine psikolojik ve sosyolojik olarak olumlu etki ettiğine işaret etmesi bakımından¹³³ onun dinamik bir kitap olduğunu ortaya koymaktadır.¹³⁴

Kur'ân'ın mahiyetiyle ilgili bilgi veren vasıflarından bir diğeri de **hak** lafzıdır. Zaman, mekân ve kişilere göre değişmeyen mutlak doğru; varlığı sabit olan, doğruluk, hakikat; bir emek ve zahmet karşılığı alınması gereken şey; iddiaya uygun söz; varlığı zorunlu olan; doğru yol; iyi ve güzel hayat tarzı; adalet,¹³⁵ İslâm ve Kur'ân anlamlarına gelen hak vasfı,¹³⁶ otuz dokuz yerde Kur'ân'ı nitelemektedir.¹³⁷ Bu âyetlerde Kur'ân'ın gerçek olduğu ve hakikati bildirdiği, iyi ve yararlı olanı içerdiği, muhataplarının gönlünde yer ettiği,¹³⁸ hiçbir yaratılmışın söylemi olmayıp Allah'ın indirdiği bir kitap olduğu¹³⁹ bildirildiğinden onun işlevsel bir yapıda olduğuna ve dinamikliğine işaret etmektedir.

Hak vasfı gibi **kayyim** vasfı da Kur'ân'ın hem mahiyetine hem de işlevsel ve dinamik olduğuna işaret etmektedir. Zira dimdik olan, düzgün, değerli, dosdoğru ve eksiksiz olan, vekil, idareci, işini iyi yapan anlamlarına gelen¹⁴⁰ kayyim kelimesi, el-Kehf suresinin ikinci âyetinde Kur'ân'ın sapasağlam, eksiksiz, noksan ve hatadan korunmuş olduğuna işaret ettiğinden¹⁴¹ onun işlevsel ve dinamik yapısını öne çıkarmaktadır.¹⁴² Zira bir şeyin dinamik ve işlevsel olması aynı zamanda onun sağlam ve hatasız olmasını gerektirmektedir. Yine hayatiyeti sağlayan şeyler, gıda, azık, lütuf ve maddi-manevi tüm imkânlar manalarına gelen **ni'met**,¹⁴³ Kur'ân'ın vasfı olarak zikredildiği iki âyette¹⁴⁴ onun hayatiyeti sağlayan gıdalar, hava ve oksijen mesâbesinde bilgiler içerdiğine işaret ettiği gibi bu hayatiyeti

¹²⁶ en-Nisâ 4/47; et-Tevbe 9/48.

¹²⁷ et-Tevbe 9/106.

¹²⁸ Hûd 11/73.

¹²⁹ el-Mü'min 40/78; el-Hucurât 49/9; el-Hadîd 57/14.

¹³⁰ Kurtubî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, 18/384; İbn-u Kessîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, 12/211.

¹³¹ İsfehânî, *Müfredât*, 639.

¹³² Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 4/218-219; İsfehânî, *Müfredât*, 639; Fahrettin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 17/121, 124.

¹³³ Şevkânî, *Fethu'l-kadîr*, 1/782.

¹³⁴ bk. Aydın, *Kur'an'ın Vasıfları Bağlamında Şifa Kavramı*, 128-129.

¹³⁵ el-Mü'min 40/25.

¹³⁶ İsfehânî, *Müfredât*, 246-247; İbn-u Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 10/49-51.

¹³⁷ Abdülbâkî, *Mu'cem*, 208.

¹³⁸ Fahrettin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 12/72-73; 13/109, 112.

¹³⁹ en-Nahl 16/102.

¹⁴⁰ İsfehânî, *Müfredât*, 691.

¹⁴¹ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 5/77; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/564; Fahrettin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 21/75-77.

¹⁴² İbn-u Âdil, *el-Lübâb*, 12/416-418.

¹⁴³ İsfehânî, *Müfredât*, 814-815.

¹⁴⁴ el-Bakara 2/211; İbrâhîm 14/28.

sağlayanın da bizzat Allah olduğuna delâlet ettiğinden¹⁴⁵ onun dinamik yapısını vurgulamaktadır.

Kur'ân'ın mahiyetiyle ilgili diğer bir vasıf olan **merfû'a** kelimesi, kök anlamı itibarıyla yükseltilmiş, kaldırılmış, yüceltilmiş, şan, şeref manalarına gelmektedir.¹⁴⁶ Bu vasıfla ilgili olarak; Kur'ân'ın semaya veya levh-i mahfuza yükseltilmiş olduğu, çok değerli olduğu, kendisinde şüphe ve tutarsızlık bulunmadığı yorumları yapılmıştır.¹⁴⁷ Bu vasıf, Kur'ân'ın Allah tarafından yüceliğinin beyan edildiğini, içeriğinde de şüphe ve tutarsızlık bulunmadığını ifade ettiğinden Kur'ân'ın dinamik yönüne işaret ettiğini söylemek mümkündür. Merfû'a vasfı gibi **me'cîd** lafzı da Kur'ân'ın dinamikliğine işaret etmektedir. Bu vasıf, seçkin, şerefli ve asil olan anlamlarına gelmektedir.¹⁴⁸ Kur'ân'da iki yerde¹⁴⁹ müminleri bolluk ve berekete kavuşturacak hususları açıklamasından dolayı veya me'cîd olan Allah tarafından gönderilmesi sebebiyle seçkinlik, asalet ve şerefe sahip olması manasında ve semavî kitapların en üstünü olması anlamında Kur'ân'ın bir vasfı olarak takdim edilmiştir.¹⁵⁰ Bu anlamından ötürü me'cîd vasfı da Kur'ân'ın dinamikliğini vurgulamaktadır.

Yine 'Abese sûresinde¹⁵¹ Kur'ân'ın vasfı olarak zikredilen **mutahhara** kelimesi, Allah'ın Kur'ân'ı inkârı mümkün olmayacak şekilde temiz kıldığını ifade eden bir vasıf olduğundan onun fitrata aykırı olan maddi-manevi pisliklerden arınmış olduğunu, onun hidâyet iklimine zarar verilemeyeceğini beyân ettiğini söylemek mümkündür.¹⁵² Bu yönüyle Kur'ân'ın dinamikliğine de işaret etmektedir. Aynı şekilde **mükerreme** kelimesi, Kur'ân'ın bir özelliği olarak zikredilmiştir.¹⁵³ Değerli ve şerefli anlamlarına gelen mükerreme, Kur'ân'a Allah'ın değer ve şeref yüklediğini ifade etmekte olup bu değer kıyamete kadar devam edeceği ifade edildiğinden¹⁵⁴ Kur'ân'ın kıyamete kadar dinamik kalacağına işaret etmektedir.

Mükerreme vasfı gibi **musaddık** vasfı da Kur'ân'ın dinamikliğine işaret etmektedir. Bu kelime, doğruluğuna şahitlik eden, bir şeyi kabullenip onaylayan ve içselleştiren anlamlarına gelmektedir. Kur'ân'ın vasfı olarak takdim edilen bu vasıf,¹⁵⁵ Kur'ân'ın önceki semavî kitaplardaki bazı olguları, ilk peygamberden itibaren Allah'ın koyduğu bazı yasa ve kanunları tasdiklediğini ifade ettiğinden onun türedi bir kitap olmayıp köklü bir yapıya ve dinamik bir öze sahip olduğunu ortaya koymaktadır.¹⁵⁶ Yine Kur'ân'ın dinamikliğine işaret

¹⁴⁵ Beğavî, *Me'âlimü't-Tenzil*, 1/242, 4/352; Ebû'l-Ferec, *Zâdü'l-mesîr*, 1/227, 4/362; Fahrettin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 3/3-4, 19/125; Celâlüddîn el-Mahallî - Celâlüddîn es-Süyûtî, *Tefsîr-u Celâleyn*, 33.

¹⁴⁶ İsfehânî, *Müfredât*, 360-361.

¹⁴⁷ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 6/315.

¹⁴⁸ İbn-u Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 3/395, 396.

¹⁴⁹ Kâf 50/1; el-Bürûc 85/21.

¹⁵⁰ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 5/591; Fahrettin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 28/149; Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-muhîd*, 8/120, 446.; Hâcî Sulttân Ali Şeyh Muhammed el-Cenâbezi, *Tefsîru beyânî's-saâde fi makâmâtî'l-ibâde* (Beyrut: Müessesetü'l-Âlemî, 1988), 4/110; Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dili*, 8/5696.

¹⁵¹ Abese 80/14.

¹⁵² Ebû Bekr Muhammed İbn-u Fûrek el-İsfehânî en-Nisâbü'rî, *Tefsîr-u İbn-i Fûrek* (Suud: Ümmü'l-Kurâ, 2009), 5/150; Fahrettin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 31/59; Muhyiddîn Muhammed İbn-i Alî el-Arabî el-Hâtemî, *Tefsîr-u İbnî'l-Arabî* (Mısır: yy., 2006), 2/375; Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-muhîd*, 8/420.

¹⁵³ Abese 80/13.

¹⁵⁴ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 7/461. Fahrettin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 31/59; Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-muhîd*, 8/420; Şevkânî, *Fethu'l-kadîr*, 1/566.

¹⁵⁵ Abdülbâkî, *Mu'cem*, 406.

¹⁵⁶ el-Bakara 2/75; en-Nisâ 4/46; el-Mâide 5/13, 41.

eden **mübârek** lafzına bolluk, genişlik; Allah'ın çeşitli iyiliklerle donattığı ve sırf fayda içeren şey anlamları verilmiştir.¹⁵⁷ Bu vasıfla ilgili,¹⁵⁸ Kur'ân'ın çok menfaatli olduğu, dinî ve dünyevî, maddi-manevi yararları olduğu şeklinde yapılan izahlar onun fonksiyonelliğine ve dinamikliğine işaret etmektedir.¹⁵⁹

Şefkat, merhamet, esirgemek, korumak anlamlarına gelen **rahmet** kelimesi de Kur'ân'ın işlevsel ve dinamik olduğuna işaret etmektedir. Bu vasıf, iki âyette Kur'ân'ın Allah'ın şefkat, merhamet ve ihsanına kavuşmaya vesile olan şeyleri içeren bir kitap olduğuna işaret ettiğinden¹⁶⁰ aynı zamanda onun dinamik yapısını da ortaya koymaktadır. Yine en sağlam kulp; en güvenilir kaynak; Allah'ın rızasına kavuşturan vesile; imân, aklı selîm ve iyi araştırmayla en doğruya ulaştıran şey anlamlarına gelen **'urvetü'l-vüskâ'**¹⁶¹ terimi ile ilgili olarak;¹⁶² imân, İslâm, Allah'ın rızası, kelime-i tevhid ve Kur'ân yorumları yapılmıştır.¹⁶³ Dolayısıyla Kur'ân'ın Allah'ın rızasına ulaştıran sağlam bir bağ olduğunu, müminlerin ona sıkıca yapışması gerektiğini ifade eden bu vasıf, onun dinamikliğine de işaret etmektedir. Ayrıca ip, urgan, güvence, sigorta, anlamlarındaki habl kelimesinin Allah lafzına izafetiyle meydana gelmiş bir terim olan hablullâh, Âl-i 'İmrân sûresinde¹⁶⁴ Kur'ân olarak yorumlanmıştır.¹⁶⁵ Bu sebeple **hablullâh** vasfı, Kur'ân'ın Allah tarafından müminlere sunulan bir güvence ve sigorta; Allah'a ulaştıran bir ip mesâbesinde olduğuna işaret ettiğinden onun dinamik bir kitap olduğunu göstermektedir. Yine güven veren, koruyup kollayan anlamına gelen **müheymin** kelimesi, Kur'ân'ın vasfı olup¹⁶⁶ kendisine tabi olanı koruması altına alan, inananlara emniyet aşılayan anlamına geldiği için¹⁶⁷ Kur'ân'ın dinamikliğini ortaya koymaktadır.

Kur'ân'ın işlevsel ve dinamik olduğunu vurgulayan bir diğer vasıf, **Ümmü'l-kitâb** terimidir.¹⁶⁸ Bu lafız, Kur'ân'daki muhkem âyetler, levh-ı mahfûz ve Allah'ın ilm-i ezeli anlamlarına geldiği gibi Kur'ân'ın, kendisinden önce gönderilen semâvî kitapların özü, aslı hatta onlardan daha iyisi olduğu anlamlarına geldiğinden¹⁶⁹ Kur'ân'ın onlardan daha dinamik bir yapıda olduğuna da işaret etmektedir.

¹⁵⁷ Ebu'l-Kâsım Mahmûd İbn-i Ömer el-Hâzermî ez-Zemahşerî, *Esâsü'l-belâğâ* (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-İlmiyye, 1998) 1/57; Ebü't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed, *Kâmûsü'l-muhîr* (Beyrut: Muessesetü'r-Risâle, 2005), 932, 933; Ebü'l-Bekâ, *el-Külliyât*, 248.

¹⁵⁸ el-En'âm 6/92, 155; Sâd 38/29.

¹⁵⁹ Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl*, 5/28; Âlûsî, *Râhu'l-meânî*, 23/177; Ebussuûd, *İrşâdü'l-akli's-selîm*, 7/225; Ebü'l-Ferec, *Zâdü'l-mesîr*, 3/84.

¹⁶⁰ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 4/218-219; Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl*, 2/87; Fahrettin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 17/124; Şevkânî, *Fethu'l-gadîr*, 1/782.

¹⁶¹ İsfehânî, *Müfredât*, 563; İbn-u Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 15/44-45.

¹⁶² el-Bakara 2/256; Lokmân 31/22

¹⁶³ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 6/133; Şevkânî, *Fethu'l-kadîr*, 1/471; Ebû Hâtim er-Râzî, *Tersîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, 3/496; Süyûtî, *ed-Dürü'l-mensûr*, 3/200-201.

¹⁶⁴ Âlu 'İmrân 3/103.

¹⁶⁵ Mâtürîdî, *Te'vilât*, 1/296; Mâverdî, *en-Nüket*, 1/413-414.

¹⁶⁶ el-Mâide 5/48.

¹⁶⁷ Fahrettin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 12/12-13; Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl*, 2/129; İbn-u Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, 5/245-246.

¹⁶⁸ Âlu 'İmrân 3/7; er-Râ'd 13/39; ez-Zühuf 43/4.

¹⁶⁹ Bikâî, *Nazmü'd-dürrer*, 7/188; 17/249, 380-381.

Bir diğer vasıf ise benzeyen, aynı özelliklere sahip olan, uyumlu olan anlamlarına gelen **müteşâbih** kelimesidir.¹⁷⁰ Bir âyette Kur'ân'ın özelliği olarak zikredilip¹⁷¹ Kur'ân'ın çok uzun bir süreçte inzâl edilmesine rağmen lafız-mana itibarıyla dengeli, âyetlerinin birbirine uyumlu olduğu; bu denge ve uyumun da Allah'ın vahyi olmasından kaynaklandığı ifade edildiğinden¹⁷² Kur'ân'ın dinamik yönünü ortaya koyduğunu söylemek mümkündür. Yine **sırât-ı müstakîm** kavramı, Kur'ân'ın vasfı olarak; iyi ve doğru olan hayat tarzını müminlere gösteren anlamına geldiğinden¹⁷³ Kur'ân'ın dinamikliğini ortaya koymaktadır.

Diğer bir vasıf olan **suhuf** kelimesi, sahife kelimesinin çoğulu olup yazılı şeyler, kendisine yazı yazılabilen malzemeler anlamına gelmektedir. Suhuf, iki yerde Kur'ân'ın vasfı olarak zikredilmiştir.¹⁷⁴ Kur'ân daha kitap haline getirilmemişken suhuf vasfının zikredilmesini, bazı müfessirler yazıya geçirilmesinin önemine ve Kur'ân'ın değerine atıf yapıldığı şeklinde yorumlamıştır.¹⁷⁵ İster yazılı kaynak anlamında isterse Kur'ân'ın değerine atıf şeklinde yorumlansın bu vasıf, Kur'ân'ın dinamikliğine işaret etmektedir.

Yine taş kazınmış yazı, yazılı sayfa, içerisinde değerli bilgilerin bulunduğu kitap anlamlarına gelen **zebûr** kelimesine¹⁷⁶ Hz. Dâvûd'a gönderilen kutsal kitap, levh-i mahfûz ve Kur'ân anlamları verilmiştir.¹⁷⁷ Âyette aslî unsurun iyilik olduğu, iyilerin her zaman payidar olacakları, kötülük ve kötülerin ise geçici olduğu ifade edilirken Kur'ân'ın zebûr olarak takdim edilmesi bu ilkenin taş kazınırçasına ona yerleştirildiğine işaret ettiğinden onun böyle bir fonksiyona sahip olduğunu ve dinamik bir yapıda olduğunu söylemek mümkündür.

Kur'ân'ın hakîm, mesânî, sıdk, tezkira ve hüküm vasıfları Kur'ân'ın içeriğiyle ilgili bilgi verdikleri gibi onun işlevsel ve dinamik bir yapıda olduğuna da işaret etmektedirler. Şöyle ki, bu vasıflardan biri olan **hakîm** lafzı, kendisini gerçek olmayan bilgi ve kötü arzulardan alıkoyan, düşünsel istikâmete ve davranışsal selâmete sahip bulunan demektir.¹⁷⁸ Bu kelime, beş âyette Kur'ân'a nispet edilmiş olup¹⁷⁹ onun vahiy-i ilâhî olması hasebiyle imân, amel ve ahlâk temelli tüm öğelerinin iyi ve güzel olana ulaştırıcı hikmetler olduğunu ifade ettiğinden¹⁸⁰ onun dinamik yönüne işaret etmektedir. Yine katlamak ve tekrarlamak anlamına gelen s-n-y kökünden gelen **mesânî** kelimesi, bir Kur'ân kavramı olarak onun kıraat-tilavet ve lafız-mana cihetiyle tekrar içerdiğini ifade etmektedir.¹⁸¹ Mesânî, Kur'ân'da salt bir tekrar olmadığını, çeşitli hikmetlere binaen rahmet-azap,

¹⁷⁰ İsfehânî, *Müfredât*, 443.

¹⁷¹ ez-Zümer 39/23.

¹⁷² Fahrettin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 26/271-272; Süyûtî, *ed-Dürri'l-mensûr*, 12/647-648; Semerkandî, *Bahru'l-ulûm*, 3/148; Şevkânî, *Fethu'l-kadîr*, 4/603.

¹⁷³ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 3/58-59; Fahrettin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 11/195.

¹⁷⁴ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 7/461. Fahrettin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 31/59; Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-muhîr*, 8/420; Şevkânî, *Fethu'l-kadîr*, 1/566.

¹⁷⁵ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 7/461; Fahrettin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 31/59; Kurtubî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, 22/74-75; Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-muhîr*, 8/420.

¹⁷⁶ Halîl b. Ahmed, *Kitâbü'l-ayn*, 172; İbn-ü Sîde, *el-Muhkem*, 9/32-33; İsfehânî, *Müfredât*, 377; İbn-u Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 4/315-316.

¹⁷⁷ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 4/465, 466; Beğavî, *Meâlimü't-Tenzîl*, 4/363; Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl*, 3/204; Fahrettin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 22: 229; Kurtubî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, 14/300-301; İbn-u Âdil, *el-Lübâb*, 11/420.

¹⁷⁸ Ebü'l-Bekâ el-Kefevî, *el-Külliyât*, 381.

¹⁷⁹ Abdülbâkî, *Mu'cem*, 214.

¹⁸⁰ İbn-ü Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, 3/72; 7/331, 411; Şevkânî, *Fethu'l-kadîr*, 1/571; 2/595, 671.

¹⁸¹ İsfehânî, *Müfredât*, 17; İbn-u Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 14/118-119.

cennet-cehennem, müjde-ikaz âyetlerinin peş peşe zikredildiğini ifade ettiğinden onun işlevsel ve dinamik yönüne işaret etmektedir.¹⁸²

Kur'ân'ın içeriğine yönelik olup işlevsel ve dinamik olduğunu vurgulayan bir diğer vasıf **sıdk** lafzıdır. Sıdk, doğru söz, gerçek bilgi vermek, bir gerçekliğin aslına uygun biçimde dile getirilmesi anlamlarına gelmektedir.¹⁸³ Üç âyette Kur'ân'ın özelliği olarak zikredilen bu vasıf,¹⁸⁴ Kur'ân'ın içeriğinin vakıya uygun olan doğru ve gerçek bilgiler olduğunu, onda yalan ve yanlışın bulunmadığını ifade ettiği için¹⁸⁵ dinamik bir kitap olduğunu ortaya koymaktadır.

Kur'ân'ın içeriğiyle ilgili bilgi veren ve işlevselliğine de işaret eden bir diğer vasıf, **tezkira** kelimesidir. Bu vasıf, masdar bi m'anâ fâil olarak anlamlandırıldığından çokça açıklayan, tekrar tekrar ikaz ve nasihat eden, Allah'ı sıklıkla anan anlamına gelmektedir.¹⁸⁶ Sadece Kur'ân'ın bir özelliği olarak zikredilen tezkira vasfı,¹⁸⁷ Kur'ân'ın müminlere faydalı olan şeyleri hatırlatan bir kitap olduğunu ifade etmekle birlikte genelde iman etmeyenlere yönelik âyetler içerisinde zikredildiğinden Kur'ân'ın onlara yönelik ikaz ve ihtar içerdiğini de bildirdiğinden dolayı¹⁸⁸ onun fonksiyonel ve dinamik yapısına işaret etmektedir.

Kur'ân'ın içeriğiyle ilgili bilgi veren, aynı zamanda işlevsel ve dinamik olduğunu ortaya koyan diğer bir vasıf, **hüküm** lafzıdır. Düzeltmek ve uygun vaziyete getirmek için bir şeye engel koymak, onu önlemek veya yasaklamak manasına gelen hüküm lafzı; âdil karara varmak, hikmet, kanun ve hakimiyet anlamlarına da gelmektedir.¹⁸⁹ Allah'ın hükümleri kendisinde bulunduğu için Kur'ân, hüküm olarak vasıflanmıştır. Nitekim er-Ra'd sûresinde Kur'ân'ın Arapça bir hüküm olduğu vurgulanmıştır.¹⁹⁰ Müfessirler, bu âyetteki hüküm vasfının vahyin ilk muhataplarının kolaylıkla kavrayabileceği tarzda hem de onun tüm insanlık için hükümler barındırdığını ifade ettiğini belirtmişlerdir.¹⁹¹ Bu sebeple hüküm vasfının da Kur'ân'ın her zaman ve zeminde dinamik bir yapıda olduğuna işaret ettiğini söylemek mümkündür.

Sonuç

Hidâyet kaynağı olan Kur'ân, insanlığı çeşitli vesilelerle doğru yola ileten işlevsel bir kitaptır. Bu işlevleri muhataba etki ettiği için de dinamiktir. Kur'ân'ın söz konusu bu işlevsel ve dinamik yapısı, emir, nehiy ve tavsiyeleri ile ortaya konulduğu gibi onun öznitelikleriyle de bu yapıya işaret edilmekte ve insanlığa özellikle de müminlere olumlu yönde etki etmektedir.

Bu çerçevede Kur'ân, inzâlden başlamak üzere her zaman zindeliğini korumuştur. Zira okunarak, anlaşılacak, hayata aktarılacak devam eden bu dinamik sürece Kur'ân, kendi

¹⁸² Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 4/491; İbn-u Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 14/118-119; Nisâbü'rî, *Garâibü'l-Kur'ân*, 4/232-233.

¹⁸³ İsfahânî, *Müfredât*, 478-479.

¹⁸⁴ el-En'âm 6/115; ez-Zümer 39/32, 33.

¹⁸⁵ Zemaşerî, *el-Keşşâf*, 3/313-314, 173, 544; Fahrettin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 13/169, 17/8, 165.

¹⁸⁶ İbn-ü Sîde, *el-Muhkem*, 6: 787; Cevherî, *es-Sıhah*, 1/130-133; Demeğânî, *Kâmûsü'l-Kur'ân*, 180-183; İsfahânî, *Müfredât*, 336-337.

¹⁸⁷ Tâhâ 20/3; el-Hâkka 69/48; el-Müddessir 74/49, 54; Abese 80/11.

¹⁸⁸ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 7/398; Kuşeyrî, *Letâifü'l-İşârât*, 3/645; Fahrettin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 30/185-186.

¹⁸⁹ İsfahânî, *Müfredât*, 248-249.

¹⁹⁰ er-Ra'd 13/37.

¹⁹¹ Fahrettin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 19/63-64; Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl*, 3/190.

özellikleriyle işaret etmiştir. Nitekim bu vasıflar, onun hak olarak indirildiğini ve kıyamete kadar bu şekilde kalacağını beyân ederek bu dinamik yapısının devamlılığına işaret etmektedir. Yine Kur'an'ın Hz. Muhammed'e vahyedildiğini, onun da aynı şekilde ümmetine tebliğ ettiği vahiyler bütünü olduğunu ve bâtil addedilemediğini bildirdikleri için bu özellikler onun dinamik yapısını göstermektedir.

Ayrıca bu vasıflar, Kur'an'ın yaklaşık yirmi üç yıllık bir zaman zarfında müneccemen indirilmiş olmasına karşılık onda hiçbir çelişki ve tutarsızlığın söz konusu olmadığını, çok tesirli bir kitap olduğunu, bu tesirli etki ile inananları karanlıktan aydınlığa çıkarıp dosdoğru olan hayat tarzına ve tevhide davet ettiğini, yine bu etkisiyle hidâyet, şifa kaynağı ve rahmet olduğunu ifade ettiklerinden onun dinamik yapısını ortaya koymaktadırlar.

Bunlara ilave olarak; Kur'an'ın kendisine inanıp amel edenlere çeşitli mükâfatların müjdelediği bir hitap; okunması ve okunurken susulup dinlenilmesi gereken bir kelim ve anlaşılması, öğüt alınması, kendisine uyulması, başkalarına anlatılması gereken bir kitap olduğunun bu vasıflarla vurgulanması da onun dinamik ve işlevsel yönüne işaret etmektedir.

Yine Kur'an'ın vasıflarının tekraren zikredilmesi de onun işlevselliğini ve dinamikliğini göstermektedir. Zira bağlam açısından incelendiğinde bu tekrarların farklı vurgulara sahip olduğu dikkati çekerken bu şekilde vasfın başka bir yönüne işaret edildiği, dolayısıyla da Kur'an'ın yeni bir özelliğinin ortaya konulduğu anlaşılmaktadır.

Netice itibarıyla Kur'an'ın Kur'an'da zikredilen öznitelikleriyle, onun birçok işleve sahip olduğu ve bu işlevleri sebebiyle dinamik bir yapı arz ettiğini anlamak mümkündür. Nitekim bir hayat kitabı olan Kur'an-ı Kerim, bu yönüyle insanın hayatının şekillenmesinde yine kendisinde zikredilen vasıflarıyla yol göstererek dinamik ve fonksiyonel bir kitap olduğunu muhataplarına göstermektedir. Özniteliklerinin de işaret ettiği bu işlevsellik ve dinamikliğinin bir yansıması olarak Kur'an, asr-ı saâdetten günümüze kadar gönüllerde makes bulmuş, inanan ve inanmayanlar tarafından nazar-ı itibara alınmış ve alınmaya devam edecektir.

Kaynakça

- Âlûsî, Ebû's-Senâ Şihâbüddîn Mahmûd b. Abdillâh b. Mahmûd el-Hüseynî. *Rûhu'l-me'ânî fî tefsîri'l-Kur'ânî'l-'azîm ve's-seb'î'l-mesânî*. Beyrut: İhyâ'ü't-Türâsî'l-Arabî, ts.
- Aydın, Halil İbrahim. *Kur'an'ın Vasıfları Bağlamında Şifa Kavramı*. Karabük: Karabük Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri, Doktora Tezi, 2022. <http://acikerisim.karabuk.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/1964/10461813.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Aytaç, Serpil. vd., *Psikolojiye giriş*. Bursa: Dora Basım-Yayın, 2018.
- Beğavî, Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ'. *Me'âlimü't-Tenzîl*. Riyad: Dâr-u Taybe, 1989.
- Bezvâvî, Nâsırüddîn Ebû Saîd (Ebû Muhammed) Abdullâh b. Ömer b. Muhammed. *Envâru't-Tenzîl ve esrâru't-te'vîl*. Beyrut: Dâr-u İhyâ'ü't-Türâsî'l-Arabî, ts.
- Buhr, Manfred – Kosing, Alfred. *Bilimsel Felsefe Sözlüğü*. çev. Veysi Bildik. İstanbul: Ekinci Matbaacılık, 1999.
- Çavîş, Abdulazîz. *İsru'l-Kur'ân fî tahrîri'l-fikri'l-beşerî*. Mısır: Matbaatü Nehza, 1928.
- Dâmegânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed el-Kebîr. *İslâhü'l-vücûh ve'n-nezâir (Kâmûsu'l-Kur'ân)*. Beyrut: Dâru'l-Kitabi'l-İlmiyye, 1983.
- Muhammed İzzet Derveze. *el-Kur'ân'ü'l-mecîd tenzîlühû ve üslûbühû ve eseruhû*. Beyrut: Mektebetü'l-Asriyye, ts.

- Ebû Hâtîm er-Râzî, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed b. İdrîs. *Tefsîru'l-Kur'ân'î'l-'Azîm*. Riyad: Mektebetü'l-Mükerrime, 1997.
- Ebû Hayyân, Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf b. Hayyân el-Endelüsî. *el-Bahru'l-muhît*. Beyrut: Dâru'l-kitâbi'l-İlmiyye, 1993.
- Ebussuûd Efendi, Muhammed Ebussuûd Efendi. *İrşâdü'l-akli's-selîm ilâ mezâyâ'l-Kur'ân'il-Kerîm*. Beyrut: Dâru İhyâ'it-Türâsî'l-Arabiyye, ts.
- Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır. *Hak Dini Ku'an Dili*. İstanbul: Eser Yayınevi, ts.
- Ferrâ, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Ziyâd b. Abdillâh el-Absî el-Ferrâ. *Me'âni'l-Kur'ân*. Kahire: Dâru'l-Misriyye, ts.
- Halil b. Ahmed, Ebû Abdurrahmân el-Halîl b. Ahmed b. Amr b. Temîm el-Ferâhîdî (el-Fürhûdî). *Kitâbü'l-'ayn*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-İlmiyye, 2003.
- İbn 'Âdil, Ebû Hafis Sirâcüddîn Ömer b. Nûreddîn Alî en-Nu'mânî ed-Dımaşkî. *el-Lubâb fî 'ulûmi'l-Kitâb*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-İlmiyye, 1998.
- İbn 'Arabî, Muhyiddîn Muhammed b. Alî b. Muhammed et-Tâî el-Hâtîmî. *Tefsîru İbni'l-'Arabî*, Mısır: yy., 2006.
- İbn 'Âşûr, Muhammed et-Tâhir b. Muhammed b. Muhammed et-Tâhir et-Tûnisî. *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, Tunus: Dâru't-Tunûsiyye, 1984.
- İbn Ebî Zemenîn, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. İsâ el-Mürri el-Kurtubî. *Tefsîru'l-Kur'ânî'l-'Azîz*. Kahire, el-Fârûku'l-Hadîsiyye, 2001.
- İbn Fûrek, Ebû Bekr Muhammed b. el-Hasen el-İsfahânî en-Nîsâbûrî. *Tefsîru İbn-i Fûrek*. Suud: Ümmü'l-Kurâ, 2009.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî. *Tefsîru'l-Kur'ân'î'l-'Azîm*. Kahire: Müessesetü Kurtuba, 2000.
- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdillâh b. Müslim ed-Dîneverî. *Tefsîru garîbi'l-Kur'ân*, Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-İlmiyye, 1987.
- İbn Manzûr, Cemâlüddîn Ebu'l-Fadl Muhammed b. Mükrim. *Lisânü'l-'Arab*, Beyrut: Dâr-u Sâdir, 1990.
- İbn Sîde, Ebu'l-Hasen, Ali b. İsmail el-Mursî. *el-Muhkem ve'l-muhîtu'l-'azam*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-İlmiyye, 2000.
- İbnü'l-Cevzî, Ebû'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî. *Zâdü'l-mesîr fî ilmi't-tefsîr*. Beyrut: Mektebetü'l-İslâmî, 1984.
- İbnü'l-Cevzî, Ebû'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî. *Nüzhetu'l-'ayünî'n-nevâzir fî 'ilmi'l-vücûh ve'n-nezâir*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1987.
- İsfahânî, Ebû'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. Mufaddal er-Râgîb. *Müfredât-ü elfâzi'l-Kur'ân*. Beyrut: Dâru'l-Kalem, 2009.
- İsnad, İSNAD Atıf Sistemi. "2. Edisyon". (Erişim 06 Temmuz 2022). <https://www.isnadsistemi.org/guide/isnad2/>
- Kâşânî, Mollâ Muhsin Muhammed b. Şâh Murtażâ b. Şâh Mahmûd-ı Kâşânî. *Tefsîru's-sâfi*, Tahran: Mektebetü's-Sadr, 1959.
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh. *el-Câmiu' li-ahkâmi'l-Kur'ân*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2006.
- Kuşeyrî, Ebû'l-Kâsım Zeynüslâm Abdülkerîm b. Hevâzin b. Abdilmelik. *Letâifü'l-İşârât*. Kahire: İdâratü't-Türâs, 2000.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd es-Semerkandî. *Tevîlâtü ehli's-sünne*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2004.
- Maverdî, Ebû'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî. *en-Nüket ve'l-'uyûn*. Beyrut: Dâru'l-kitâbi'l-İlmiyye, ts.
- Muhammed Fuad Abdalbâkî, Muhammed Fuâd b. Abdilbâkî b. Sâlih el-Mısırî. *Mu'cemü'l-müfehres li-elfâzi'l-Kur'ân*. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1945.
- Muhammed Ri'fat Ahmed Zincîr. *Dinâmikiyyetü'l-Kur'ânî'l-Kerîm Vechün Min Vücûhi İcâzihî*. Dımeşk: Dâru İkrâ, 2010.

- Mukâtil b. Süleyman, Ebü'l-Hasen Mukâtil b. Süleymân b. Beşîr el-Ezdî el-Belhî. *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*. Beyrut: Müessesetü't-Târîhi'l-'Arabî, 2002.
- Nesefî, Ebü'l-Berekât Hâfızüddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd. *Medârikü't-tenzîl ve hakâiku't-tevîl*, Beyrut: Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, 1998.
- Nisâbü'rî, Nizâmüddîn Hasen b. Muhammed b. Hüseyin el-A'rec. *Garâibü'l-Kur'ân ve rağâibü'l-Furkân*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-İlmiyye, 1996.
- Râzî, Ebû Abdillâh (Ebü'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin et-Taberistânî. *Mefâtihi'l-gayb*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1981.
- Sehâvî, Ebü'l-Hasen Alemüddîn Alî b. Muhammed b. Abdissamed. *Tefsîru'l-Kur'ân'î'l-'Azîm*, Kahire: Dâru'n-Neşr li'l-Câmi'ât, 2009.
- Semerkandî, Ebü'l-Leys İmâmü'l-Hüdâ Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrâhîm. *Bahru'l-'ulûm*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-İlmiyye, 1993.
- Seyyid Kutub, Seyyid b. Kutb b. İbrâhîm b. Hüseyin eş-Şâzilî. *Fî zilâli'l-Kur'ân*, Kahire: Minberu't-Tevhîd ve'l-Cihâd, ts.
- Sülemî, Ebû Abdirrahmân Muhammed b. el-Hüseyin b. Muhammed. *Hakâiku't-tefsîr*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2001.
- Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî eş-Şâfiî. *ed-Dürri'l-mensûr fi'tefsîr bi'l-me'sûr*. Kahire: Dâru Hicr, 2003.
- Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî eş-Şâfiî. *el-İtkân fî 'ulûmü'l-Kur'ân*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2008.
- Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed es-San'ânî el-Yemenî. *Fethu'l-kadîr*. Kahire: Dâru'l-Vefâ, 1994.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî el-Bağdâdî. *Câmi'u'l-beyân an te'vîli âyî'l-Kur'ân*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1994.
- Yavuz, Yusuf Şevki. "Hidâyet", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 17/473-474. İstanbul: TDV, Yayınları, 1998.
- Zebîdî, Ebü'l-Feyz Muhammed el-Murtazâ b. Muhammed b. Muhammed b. Abdirrezzâk el-Bilgrâmî el-Hüseyinî. *Tâcü'l-'arûs*. Kuveyt: Matbaatü Hukûmeti Kuveyt, 1965.
- Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî. *el-Keşşâf an hakâiki gavâmizi't-Tenzîl ve 'uyûni'l-ekâvîl fi vücûhi't-te'vîl*, Riyad: Mektebetü'l-Ubeykân, 1998.